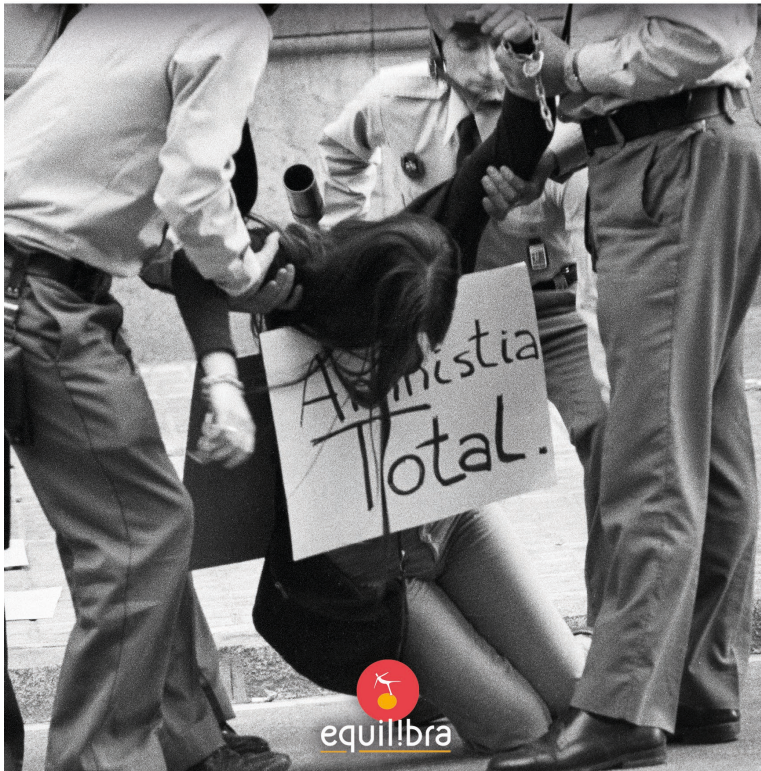

Barcelona, 2016

Alliberem-nos de la violència i la passivitat

Guia d'estratègia i acció no violentes

Martí Olivella

2 | ALLIBEREM-NOS DE LA VIOLÈNCIA I LA PASSIVITAT

Alliberem-nos

de la violència i de la passivitat

Guia d'estratègia i d'acció noviolentes

MARTÍ OLIVELLA

Col·lecció Equilibra

Alliberem-nos de la violència i la passivitat

Creative Commons 2016 per Martí Olivella.

Per a més informació: <http://www.equilibra.cat>

Primer manuscrit: desembre 2011

1a edició: agost 2016

ISBN 978-84-608-2518-0

Imprès a Catalunya (Espanya) / Printed in Catalonia (Spain)

Editat per: Equilibra

Disseny de coberta per Lina M. Ruiz / Ferran Arribas

Fotografia: Robert Ramos www.robertramos.cat

Aquesta obra està sota llicència Reconeixement-
NoComercial-CompartirIgual de Creative Commons.

Vegeu una còpia d'aquesta llicència a:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/>

Índex

Presentació.....	7
1. De què ens hem d'alliberar?.....	9
2. Violència i noviolència	13
3. La violència estructural és el pare de totes les violències	15
4. Respostes a la violència	23
6. L'actitud noviolenta: més enllà de la passivitat i de la violència	31
7. La tàctica sense violència: per voluntat o per necessitat.....	33
8. L'estratègia noviolenta: alliberar-nos sense generar més violència	35
A) Estratègia noviolenta d'alliberament (versió breu en 10 passos)	36
B) Estratègia noviolenta d'alliberament (versió en 28 passos)	44
9. Recursos per a l'estratègia noviolenta de transformació social	63
10. Cómo hacer la revolución. Instrucciones para cambiar el mundo	65

6 | ALLIBEREM-NOS DE LA VIOLÈNCIA I LA PASSIVITAT

Presentació

La crisi d'una civilització estructuralment violenta i l'oportunitat d'alliberament per vies noviolentes

Des del 2011 estem davant d'una sorprenent i indiscutible opció intuïtiva, però sobretot pràctica, amb una aposta per les accions noviolentes. Opcions, tant del moviment 15M com del moviment sobiranista, així com de gran part de les accions d'indignació, de protesta, de desobediència civil, fiscal, econòmica... a la recerca de l'alliberament social o nacional; accions que intenten sacsejar l'apatia dels benestants i l'oprobri dels poderosos.

Aquesta tendència més o menys espontània pot enfortir-se si sabem inspirar-nos i alimentar-nos de les experiències i anys de pràctica noviolenta a Catalunya, a l'Estat Espanyol i arreu del món. Conèixer i actualitzar les teories i les eines que han fonamentat moltes de les experiències d'alliberament viscudes des dels anys 70, pot enriquir les inquietuds i la capacitat de canvi que estem vivint en la que podem anomenar segona transició.

Aquesta guia és un modest compendi d'una selecció de documents sobre teoria i pràctica de l'estratègia i l'acció noviolenta, procedents de diferents i significatius centres, pensadors i activistes dels moviments per la pau i la noviolència.

8 | ALLIBEREM-NOS DE LA VIOLÈNCIA I LA PASSIVITAT

1. De què ens hem d'alliberar?

Només vol alliberar-se qui sent manca de llibertats. La llibertat absoluta no existeix però en gaudim parcialment en cada llibertat concreta que les persones i els pobles conquerim i exercim. Les llibertats formals, limitades però concretes, formulades en la Declaració dels Drets Humans han permès que milions de persones arreu del món hàgim pogut aspirar a viure sense por d'expressar les nostres opinions, tenint el dret de votar, podent-nos associar lliurement en l'àmbit social, sindical, polític, religiós... Llibertats bàsiques però insuficients i, avui de nou, en perill d'extinció en nom de la defensa del terrorisme (violència armada) o en nom de la crisi (violència estructural).

Ens hem d'alliberar de la pèrdua de llibertats -retallades de drets personals, col·lectius i nacionals-, ens hem d'alliberar de totes les formes de violència armada -exèrcits, policies, paramilitars i grups clandestins a sou d'interessos ocults, que imposen el terror-, ens hem d'alliberar, sobretot, de totes les formes de violència estructural -financera, econòmica, política, cultural, mediàtica...- que són la causa profunda, no sempre evident, de la pèrdua de llibertats i de les repressions, invasions i confrontacions armades.

Però per poder-nos alliberar de les violències, primer ens cal alliberar-nos de la passivitat, de la por, del "passar de tot", del ja s'ho faran, del "i jo què hi puc fer?". La temptació, avui, no és tant la "violència revolucionària" sinó, més aviat, "la mandra dels benestants".

El propi sistema ha generat la creença que, comparativament amb d'altres, vivim en un "estat del benestar" que ens "hem guanyat". I això fa que no estiguem disposats a perdre'l, d'aquí la "mandra" i el passotisme.

Acostumats, com estem, a viure bé, a tenir uns drets i unes llibertats -ni que siguin formals-, distrets per l'entreteniment de tota mena i a tothora, bloquejats per la sobreinformació irrellevant, sense context ni valors positius, immersos en una complexitat

aclaparadora i relativitzadora, escindits per una contrainformació que fa perdre la confiança en tot i tothom... presenciem, astorats, com els nostres dirigents endeguen, justifiquen o deixen impunes les més terribles guerres i repressions, les més antisocials retallades, les més descomunals estafes i robatoris “legals”.

No ens acabem de creure que això ens pugui estar passant. Vivim uns fets que ens semblaven propis de les societats convulses de la primera meitat del segle XX però que ara, sí ara, estan afectant les nostres vides. Ni tan sols els sabem afrontar perquè estem desarmats de visions globals que expliquin el sentit i que permetin organitzar amplis moviments socials de canvi de model.

Estem sotmesos a una violència de tot ordre, a unes forces destructores de les persones, dels col·lectius, de les nacions, de la natura que, oh paradoxa, en nom de la llibertat de pensament, imposen un pensament dominant: el de la llibertat política, econòmica, comercial i de premsa; que és el de la llibertat del més fort, del més ric, del que té més poder... per imposar els seus interessos en nom de la democràcia i del mercat lliure: una democràcia que amaga la més podrida i corrupta plutocràcia (poder del diner) i un mercat lliure que no existeix realment com a tal (en el seu nom s'encobreix el més especulador llibertinatge del capitalisme financer).

Davant la violència armada -repressió, guerra- i la violència estructural -fam, misèria, manca d'igualtat d'oportunitats, desequilibris inacceptables, destrucció de la natura, corrupció, especulació- la nostra temptació és que la indignació imprescindible es transformi en ira, en odi, en ganes de cremar-ho tot. No podem actuar des d'aquest sentiment, malgrat hi ha qui està disposat a fer-lo servir com a benzina. L'odi, amb fonament o atiat, és l'energia destructiva que omple les caixes de reclutes però també els grups d'exaltats; els grups armats que converteixen les millors causes en nom de la llibertat en les més grans tragèdies, només superades per la fredor dels governs i dels alts comandaments militars quan decideixen exterminar terroristes i “col·lateralment” totes les poblacions del territori que, suposadament, els donen suport.

Alliberar-nos de la violència que patim i de la contradictòria temptació d'exercir-la per alliberar-nos. Quan actuem amb odi, aquest no ens fa millors que els nostres enemics.

Per alliberar-nos d'aquesta situació de violència extrema estructural -que patim però de la que quasi no ens n'adonem- no tenim una altra solució que la consciència, la intel·ligència i l'acció noviolenta. La consciència per activar-nos interiorment i dir "prou"!, la intel·ligència per evitar el xoc de forces violentes que únicament ens destruiria, i l'acció noviolenta per intentar transformacions efectives.

Ja tenim la certesa que els camps plens de sang no són la millor terra per fer-hi brollar noves flors. La lluita per la llibertat, per la democràcia, per la igualtat, per la justícia no poden justificar cap acte de terrorisme d'estat, cap terrorisme insurgent, cap resposta violenta a aquestes accions. L'energia i el risc que hauríem d'esmerçar per fer caure l'adversari la podem invertir en no donar-li suport, en no col·laborar en les seves activitats, en desobeir les seves ordres i en sembrar les llavors del món que volem.

Alliberar-nos de la passivitat que patim i de la contradictòria temptació de "passar de tot" per alliberar-nos. La passivitat ens fa còmplices de la violència armada i de la violència estructural.

Però més greu que la reacció violenta per l'odi que sentim, encara que no ens ho sembli, és la passivitat: la mandra, la covardia, la impotència, el donar-nos per vençuts abans de començar a lluitar. Aquesta és la nostra temptació principal i més generalitzada: no fer res... Fins que sigui massa tard. La cultura de la violència ens ha fet creure que sols hi ha una forma de lluita, la violenta. I com no volem tacar-nos les mans de sang, i com som "pacifistes" preferim no fer res, preferim la "pau injusta" abans que el "conflicte". La cultura "pacifista" dominant, la de la por als conflictes, ens ha abocat a

dues situacions absurdes:

Si reaccionem amb violència ens col·loquem en la lògica de la violència del més fort, on tenim les de perdre, tant en el camp de les batalles -raó de la força armada- com en el camp de la dignitat - voler fer un nou món sobre cadàvers i tortures-;

Si no reaccionem deixem que la violència estructural, i la violència armada que tard o d'hora l'acompanya, s'imposin sense la resistència d'una població afeblida, distreta o benestant.

Només hi ha dues maneres possibles de sortir d'aquest atzucac:

- Amb l'energia, la decisió, la valentia dels lluitadors violents que estan disposats a donar la vida pel que creuen, agredint o llevant la vida i la dignitat pròpia i la dels enemics, alimentant així l'inferral cercle de la violència.
- Amb l'actitud dels lluitadors noviolents, igualment disposats a arriscar la vida, -sigui el temps, els diners, la presó, l'agressió moral o física, en darrer terme, la mort- per l'alliberament de tothom, sense agredir ni llevar la vida dels altres, dels adversaris, evitant així reforçar l'interminable cercle de violència.

La passivitat, el deixar fer ens fa còmplices per omissió de la violència estructural i de la violència armada que la defensa. Violències que estan destruint la dignitat i la vida humana i estan posant en perill les condicions de la nostra vida en el planeta.

El repte que volem afrontar és doble:

- Podem reduir la violència armada i estructural sense provocar més violència, contradictòria amb el món equilibrat que volem?
- Quins coneixements i quines experiències històriques ens mostren la possibilitat, avui, amb la dedicació, el compromís i la preparació adequades, de fer front als conflictes i alliberar-nos de la violència i de la passivitat?

2. Violència i noviolència

Comencem, doncs, preguntant-nos què és la violència per poder veure què pot ser el que anomenem “noviolència”. De les moltes definicions volem partir d’una de les més actuals. Ens la proposà Lluís M. Xirinacs, el català més important de la teoria i la pràctica de l’estratègia noviolenta:

*“Els conflictes sorgeixen per un xoc de forces. En termes científics, Newton posa com a una de les bases de la seva física el **principi d’acció i de reacció: a una acció li correspon una reacció igual i contrària.***

*La noviolència es regeix per un principi diferent, enunciat per primera vegada per Norbert Wiener, fundador de la cibernètica; és el **principi d’acció i de retroacció**¹.*

*En el tema de **l’acció i la reacció sempre es resta** i la resta pot ser tan fatal que doni zero, l’anul·lació dels dos contendents.*

Jo dic que la noviolència consisteix en la bona voluntat de no voler xocar, d’acceptar el contrari, de situar el propi interès en el context que l’envolta, i en l’aguda intel·ligència per convertir les reaccions en retroaccions.

*Si agafem el volant del cotxe, per exemple, la mà dreta el fa girar cap a l’esquerra i l’altra cap a la dreta; el resultat és que l’eix té la suma de les forces de les dues mans. El que encara no hem dit és quina és la bona i quina és la dolenta, perquè sempre que hi ha un conflicte hom pensa que hi ha un bo i un dolent. **Quan dues forces van cadascuna a la seva i xoquen, fan violència, i quan l’impuls de dues forces es conjumina, aquestes fan noviolència.** I és una noviolència activa que suma, per tant, no és un no, és un sí. En*

---

¹ Retroacció: “En un sistema o en un procés, acció per la qual la sortida o el resultat incideix en el conjunt que el precedeix integrant-s’hi o modificant-lo.”

canvi, quan dues forces reaccionen la violència sembla un sí -gairebé sempre hi ha un guanyador- però és un no, és una resta, és una disminució, que pot arribar a valer zero.

*El resultat, la conclusió, diguem-ne teòrica, d'aquesta definició seria **que és molt més eficaç la noviolència que la violència**".²*

---

² FILOSOFIA I PRÀCTICA DE LA NO VIOLÈNCIA. Lluís M. Xirinacs. Abadia editors. Barcelona, abril 2009. Llibre molt aconsellat per aprofundir en aquesta visió.

3. La violència estructural és el pare de totes les violències

La cultura de la violència ens ha fet associar la violència només als conflictes, a les lluites, a les guerres, a les tortures i als assassinats; a tota acció que provoca destrucció, ferits o morts mitjançant confrontació personal o armada.

El xoc emocional que ens provoca viure o veure aquesta violència cruenta ens impedeix preguntar-nos què ha provocat aquest comportament. Ens quedem en la sang i no en les causes, ni tampoc en els interessos que l'han provocat.

Sense consciència del què passa no podem aplicar la intel·ligència per mirar de conjuntar les forces per evitar que xoquin. Quasi sempre podem trobar les causes d'un acte de violència en una o altra forma de violència estructural, present o pretèrita, de xoc de forces entre interessos econòmics, polítics, culturals, territorials; de xoc d'interessos per mantenir o distribuir la propietat, la riquesa, el poder, l'espai, els recursos naturals; de xoc d'idees per imposar visions del món i les creences, dominacions de gènere, d'edat, d'ètnia...³

La violència d'una societat estructuralment desequilibrada

Com podem identificar, i fins i tot mesurar, la violència estructural

---

3 No és un tema fàcil. En alguns casos no sempre és evident quina violència estructural hi ha darrera de certes violències, per exemple la que exerceix qui frueix fent mal físic i psíquic, sense causa ni motiu aparent.

d'una societat? Un dels criteris és el grau de desequilibris extrems existents entre la gent que hi viu, i dels existents entre aquesta gent i la resta de la natura.

Si partim de que els ecosistemes, també els humans, es regeixen per l'equilibri dinàmic, tot desequilibri extrem estarà generant una violència, un xoc de forces equivalent. Cada vegada som més conscients que tota acció humana depredadora a gran escala sobre el medi natural provoca tard o d'hora efectes nocius sobre els humans. En canvi, no sempre som tan conscients que tota acció depredadora -explotació, marginació, empobriment, retallades de serveis educatius, sanitaris, socials- sobre part de la població, tard o d'hora provoca efectes contraproductius sobre els qui l'han provocada⁴.

Els efectes de la violència estructural no es veuen tant com els de la violència armada, de la mateixa manera que els efectes de la malaltia crònica a vegades no es veuen tant com els de la malaltia aguda. Però els efectes de la violència estructural i de la malaltia crònica acostumen a ser molt més greus que els de la violència armada i la malaltia aguda. O el que és pitjor, confonem la malaltia amb els seus símptomes i tendim a voler suprimir aquests sense cercar les causes i actuar sobre elles.

Diguem-ho clar, tots els desequilibris econòmics, socials, polítics i naturals molt accentuats són violència extrema. Per més que estiguem acostumats a trobar-los "naturals" per l'acció de les religions, les lleis, els costums o la repressió. Si tothom naixem iguals en drets i dignitat, la manca de polítiques d'igualtat d'oportunitats és violència; la diferència extrema de renda i de riquesa és violència; la discriminació pel color de la pell, per la llengua, per les creences, pel gènere, per l'edat és violència; la

---

⁴ Tot depèn del lapse de temps que prenguem de referència. A curt termini la història no sempre ho reflecteix. Els rics i els poderosos cada vegada poden ser més rics i poderosos... però, també és cert que alguns d'ells cauen, no sempre són els mateixos, no s'escapen de les malalties que la seva cobdícia genera...

concentració de poder, de riquesa i de coneixement és violència; el no poder participar en els afers comuns és violència; la corrupció i l'especulació són violència; i, òbviament, la producció, la cursa i el comerç d'armes, el militarisme i les guerres són violència.

Dit d'una altra manera, que 1 de cada 7 persones al món passi fam cada dia és violència; que 6 de cada 10 persones malvisquin amb 1 o 2 dòlars al dia és violència; que 3 de cada 10 estiguin enganxades al consumisme i a l'endeutament és violència; que amb el nostre estil de vida, basat en el petroli i el CO2, estiguem posant en perill les condicions de vida humana en el planeta, és violència; que només 60.000 persones concentrin més del 60% de la riquesa mundial i amb ella influeixin en la vida i la mort del 99% de la població, és la més gran violència que mai la història de la humanitat hagi patit.

El primer pas per reduir la violència estructural és tenir consciència de la seva força destructora i de les seves causes. El segon és aplicar la intel·ligència per substituir el brutal i dramàtic xoc de forces que estem patint, per una articulació i conjuminació de forces que ens permetin generar un món i un país habitables per a tothom.

La violència armada dels exèrcits per mantenir la violència estructural

Quan persones, comunitats, col·lectius i moviments qüestionen la "normalitat" de qualsevol d'aquests desequilibris que clamen al cel, són ignorats, menystinguts, desacreditats, amenaçats i, si no n'hi ha prou, són reprimits, colpejats, empresonats, torturats, assassinats, condemnats a mort o exterminats. La violència intangible dels mitjans d'informació que manipula, margina i desacredita; i la violència armada de la policia, dels paramilitars, dels provocadors i dels exèrcits, entren aleshores en acció per defensar els valors i els interessos de la "societat", de "la comunitat internacional", és a dir, els interessos de la minoria que ha convençut a la majoria benestant que l'ordre establert és el menys dolent dels sistemes, per a ells!

D'aquesta manera, la violència estructural compta amb la defensa de la violència informativa i, si cal, de la violència armada. En un món estructuralment violent, les societats complexes necessiten formes de defensa contra els revolucionaris i radicals, vistos com a "depredadors" interns i externs. Polícies i exèrcits compleixen aquesta funció. Per la seva pròpia estructura de disciplina i obediència es converteixen, quasi sempre, en els defensors dels poders estructuralment violents que els contracten contra els qui pateixen i denuncien la violència estructural.

La contra-violència revolucionària que vol impedir la violència estructural

Ens han venut que la història de la humanitat és l'eterna repetició de la lluita violenta dels poderosos contra els febles i dels oprimits contra els opressors. Dels milions d'anys que els humans vivim en la Terra, la major part del temps l'hem viscut en petites comunitats disseminades amb molt poca densitat de població, i amb poc contacte entre elles. Unes comunitats on compartíem per sobreviure. Només fa quatre dies -no més de 4000 anys- que, en les parts del món on s'ha produït la sedentarització agrícola, aquesta ha portat a la defensa del territori, al creixement i l'aglomeració de la població, a la destrucció del vincle comunitari, a l'especialització i la divisió del treball, a l'acumulació de riquesa, de poder i d'armes en mans de minories, sigui per defensar o ampliar les "civilitzacions" de cara enfora, sigui per mantenir l'ordre establert de cara endins.

I a cada situació d'opressió en què el desequilibri ha estat intolerable, la violència estructural i armada ha generat la força contrària, normalment una violència revolucionària que ha volgut acabar amb l'opressió. De totes les forces revolucionàries violentes unes han estat vencedores i altres han estat vençudes però totes han perdut pel camí part dels ideals pels que lluitaven. I en la majoria dels casos, més d'hora o més tard, han generat un nou sistema opressor o una nova espiral de violència interna o

internacional que ha posat en entredit els patiments soferts i els èxits aconseguits.

També podem recuperar, donar rellevància i aprendre de la història de les revolucions noviolentes que han aconseguit part o tots els objectius que es proposaven en relació a la violència armada i la violència estructural.⁵

És amb la saviesa d'aquestes experiències que avui podem parlar de *noviolència activa* com una estratègia per transformar els conflictes sense xocar, com un camí coherent que cerca reduir la violència estructural i armada sense incentivar l'espiral de violència.

La natura humana és altruista i egoista, cooperadora i competitiva, noviolenta i violenta. Que sigui una cosa o altra en gran part depèn del context. Durant milions d'anys les petites comunitats humanes han pogut viure gràcies a compartir i evitar xocs greus entre els seu membres. Amb el creixement de la població i de la seva densitat en certs indrets, les comunitats s'han diluït en societats en que, sense vincles comunitaris, les persones i les civilitzacions han lluitat unes contra les altres per sobreviure. Internament han continuat compartint en els nuclis de més confiança i vincle, en les diferents formes de "família". De fet ens reconeixem més altruistes a l'interior del grup -comunitat, família- i més egoistes de cara als de fora del grup -societat, mercat, estrangers-.

Quan cultivem la consciència de ser membres d'una mateixa i única comunitat humana generem confiança, que és la base del compartir. I quan compartim reduïm la violència estructural, que es fonamenta en la consciència de ser individus aïllats en un món regulat per l'egoisme, per aprofitar-se de les altres persones.

La repressió psíquica – emocional – corporal

Hi ha una forma de violència estructural molt més subtil. La que interioritzem les persones de forma inconscient pels nostres

---

⁵ Vegeu 11. Cómo hacer la revolución.

condicionants genètics, instintius, psíquics, familiars, educatius, culturals, religiosos i socials. Un poble ben adoctrinat és un poble cohesionat entorn uns valors, unes actituds, uns hàbits. Les lleis, religioses o civils, la norma moral, els bons costums, la pressió social, la propaganda, els valors dominants, la repressió, configuren la nostra visió del món, les nostres emocions, els nostres cossos, les nostres accions i reaccions. Els màxims responsables i beneficiaris de la violència estructural saben que només poden mantenir aquesta violència si aconseguen que cadascú vegi, senti i actuï acceptant com a “normals” els desequilibris que viu la societat.

La repressió psíquica, emocional, corporal, sexual, externa o auto-exercida, és la principal arma per afavorir la passivitat, la resignació o, pel contrari, per afavorir la més exaltada violència contra els enemics de l'ordre establert. I només a vegades provoca la revolta.

Qualsevol procés personal i col·lectiu per generar una consciència i una intel·ligència favorables a la transformació noviolenta dels conflictes, que eviti els xocs de suma zero, necessita una reducció, una transformació de la repressió psíquica, emocional, corporal, sexual. Sense aquesta reducció, sense aquesta transformació de la repressió interna i externa afloraran, en els conflictes, els odís i els auto-odís que destrueixen l'autoestima i la nostra capacitat d'aportar consciència, intel·ligència i serenitat en la lluita contra la violència.

De l'objecció a la violència armada dels militars a l'objecció a la violència estructural dels financers

Molts joves de les darreres generacions, que hem vist imatges o sentit pels familiars els terribles efectes de les guerres del segle XX, hem optat per fer objecció de consciència al servei militar quan aquest era obligatori, com una objecció a la violència armada dels militars, dels exèrcits, de les guerres. La lluita pel reconeixement del dret a l'objecció de consciència al servei militar ha estat una estratègia noviolenta conscient que ha donat el seus fruits. En el cas

de l'Estat Espanyol, en 40 anys un milió d'objectors i uns 50.000 insubmisos hem influït decisivament, no sols en el reconeixement constitucional i legal d'aquest dret sinó també en la finalització del servei militar obligatori.

Cert, no hem acabat amb l'exèrcit ni amb les guerres, però de ben segur que hem influït en les grans manifestacions per aturar la guerra contra Iraq, i possiblement en la cultura noviolenta del moviment 15M i la seva resposta exemplar davant la repressió de la policia, com també en la cultura noviolenta del moviment sobiranista.

Però ens queda la feina grossa, aplicar l'estratègia noviolenta no sols per reduir la violència armada, sinó també per reduir la violència estructural, en el seu nucli més potent i subtil, el del sistema monetari i financer.

Com diu l'enganxina: **de l'objecció a la violència armada dels militars, a l'objecció a la violència estructural dels financers**⁶.

**OBJECCIÓ A LA VIOLÈNCIA
ARMADA DELS MILITARS I
A LA VIOLÈNCIA ESTRUCTURAL
DELS FINANCERS**

---

⁶ Vg iniciatives per repensar la defensa www.estatdepau.cat i per repensar el tipus de moneda i de sistema financer www.eurocat.cat

4. Respostes a la violència

Més enllà dels extrems de la passivitat benestant i de la violència revolucionària, la ciutadania en països formalment democràtics té tres eines de transformació social que teòricament pot exercir:

- L'acció política
- L'acció mediàtica
- L'acció judicial

Quan aquestes eines no permeten a la ciutadania obtenir l'objectiu transformador buscat, fàcilment aquesta retorna a la passivitat o a la violència.

L'acció política

Formalment, les democràcies representatives es fonamenten en el dret de votar representants perquè aquests facin i votin lleis en els parlaments i perquè els governs les executin. El plantejament sembla impecable però després de les múltiples experiències viscudes en diversos països en els darrers segles ja podem dir que la democràcia representativa no "és el menys dolent del sistema".

Segons el país i el moment, les democràcies -la força, el govern del poble- s'han convertit en partitocràcies -el govern dels partits-, en tecnocràcies -el govern dels tecnòcrates-, en plutocràcies -el govern dels diners-. I el poble sobirà ha passat a ser una massa desagregada d'individus manipulables per unes informacions esbiaixades, que només han de votar cada 4 anys per escollir uns representants entre les llistes tancades de noms de candidats que els "grans" partits ens ofereixen com a mal menor.

Si aquest panorama és desolador i fereix la sensibilitat d'algun demòcrata només cal remetre'l als fets, als resultats. Si ens pregunten a qui representen i beneficien les polítiques dels governs avui en dia? podem dir que representen als qui els han votat? quan hi ha un 50% d'abstenció, potser que representin tant sols a un 25% de l'electorat! Però en cap cas no poden representar als qui s'han

abstingut perquè potser ja no creuen en el sistema. Aquests governs més aviat representen i beneficien els interessos dels grans grups bancaris i empresarials que els financen les eleccions, que controlen els mitjans de comunicació, que influeixen en els lobbies europeus, en el Fons Monetari Internacional o en el Banc Mundial.

L'acció política té com a base una ciutadania activa que vol reduir la violència de les estructures econòmiques, polítiques, socials. Però què li queda a l'acció política quan el sistema ja no permet expressar realment les necessitats ciutadanes en les democràcies representatives formals?

L'acció mediàtica

Una altra de les característiques de les democràcies representatives formals és la llibertat d'expressió, i especialment la llibertat de premsa. L'anomenat quart poder té com a funció teòrica ser la veu del poble quan els altres tres poders -legislatiu, executiu i judicial- no fan bé la seva feina.

Tenim alguns casos "exemplars" del paper clau dels mitjans de comunicació en la denúncia de corrupcions, d'injustícies que han portat, fins i tot, a fer caure governs. Però el dia a dia no és així. Observem com la immensa majoria dels mitjans -ràdios, televisions, premsa- són una eina més de les controlades políticament o econòmicament pels principals responsables de la violència estructural. Una eina de propaganda que el sistema emprava per manipular la informació, per destacar allò que l'interessa i amagar allò que el perjudica. Amb l'excusa que han de ser empreses rendibles, converteixen els mitjans en fàbriques d'il·lusions per tenir distreta la població, per suscitar els més inconfessables desitjos de més i més consum. Alhora que necessiten crear, subtilment, el nou enemic públic, l'enemic del país o de la civilització que podrà ser atacat i exterminat en nom de la llibertat, de la democràcia, de la seguretat. Arribat aquest moment els comunicadors convertiran la batalla contra el mal en un lucratiu espectacle pels mitjans de comunicació i un lucratiu negoci pels fabricants d'armes.

Tota acció ciutadana necessita estendre el seu missatge. Quan els mitjans de comunicació el recolzen, sigui perquè reforça els

interessos polítics dels seus propietaris, sigui perquè augmenta l'audiència, i amb ells, els ingressos, té impacte social. Per contra, quan els mitjans deixen de parar atenció a una lluita ciutadana aconseguen fer creure que el conflicte ja no existeix. Els mitjans diuen “on és el moviment per aturar la guerra?”, “on és el poble reclamant la sobirania?”, “on és el moviment 15M?”.

L'acció per reduir la violència estructural precisa d'uns mitjans de comunicació, aliats o propis. Necessita, per tant, que aquests deixin d'estar controlats o de treballar a favor de les minories violentes de “coll blanc”.

Internet, els webs, els correus electrònics, les xarxes socials han esdevingut en els darrers anys un aliat insospitat dels moviments ciutadans per oferir contrainformació, per coordinar i convocar accions, per articular xarxes de denúncia, d'alternatives. Però només arriben a les persones properes a qui les divulga i per uns mitjans que exclouen molta gent. Tampoc hem d'oblidar que els interessos dels propietaris dels sistemes de telecomunicacions i de les empreses que ofereixen aquests serveis formen part del nucli del sistema estructuralment violent. I, si bé l'afany de lucre és el que els mou, quan cal també censuren continguts o faciliten informacions personals als governs o als grups de pressió per poder reprimir la població. Internet i les xarxes són una oportunitat per democratitzar la vida pública però ni conceptualment ni pràcticament podem acceptar que una eina tant potent -un “cinquè” poder?- estigui en mans d'unes minories sense control que poden utilitzar-la quan els convingui en contra de la gent... o per mantenir-la entretinguda fa anys ja denunciava Neil Postman a “Divertim-nos fins a morir”⁷.

L'acció judicial

El poder judicial és el tercer poder de la teoria clàssica de la democràcia, el que ha de garantir l'Estat de Dret, l'imperi de la llei. És la instància que ha de protegir els més febles, que ha de recollir i resoldre conflictes entre la ciutadania i les administracions, que ha

---

⁷ Divertim-nos fins a morir. Neil Postman. Llibres de l'Índex, 1990.

de fer de mitjancer en les disputes entre les administracions. Però, si els poders executiu i legislatiu estan ben lluny del interessos de la gent, què hem de dir del judicial? Està deslegitimat. El tercer poder és poc independent del legislatiu i de l'executiu perquè emana directament d'aquests i està totalment polititzat, partiditzat. Una realitat que també es manifesta amb la volguda manca de recursos i l'obsolescència de part dels procediments que utilitza, i que expliquen la seva dificultat per impartir justícia.

Sense un bon sistema de resoldre conflictes la violència estructural es reforça i els qui se'n beneficien poden continuar exercint la seva violència amb total impunitat. Quan les lleis o els jutges no afavoreixen els seus interessos, els canvien. I llestos!

* * *

Què fer davant la violència estructural que és el pare de totes les violències? què fer quan l'acció política institucional, l'acció mediàtica i l'acció judicial no fan la seva feina perquè principalment estan al servei dels beneficiaris de la violència estructural? Què fer si no creiem en l'acció violenta o no volem acomodar-nos en la passivitat?

L'acció de la ciutadania activa

Per enfortir-nos com a ciutadania activa, com a poble que vol sortir de la passivitat, un primer pas és distingir tres grans tipus d'acció ciutadana.

La primera, que podríem qualificar com "no a la violència", entesa com oposició a l'ús de la violència. És la cultura anti-violència.

Qualifiquem la segona com "sense violència", en tant que renuncia puntualment a la violència, de forma tàctica.

La tercera, la "noviolència", seria l'estratègia per transformar conflictes –també anomenada *ahimsa* o *satyagraha*–.

La del “no a la violència”

El “no a la violència” l’anti-violència, és el primer pas de rebuig a la cultura de la violència. Habitualment se centra contra la violència física: de gènere, ètnica, de bandes juvenils; relacionada amb tràfic de drogues, amb la venda i ús d’armes; amb accions de manifestants, de la policia, de paramilitars, dels exèrcits, de les guerrilles. Reduir la violència de les amenaces, les coaccions, les armes... és el primer pas per iniciar un procés de reducció de la violència estructural.

La de la “sense violència”

Els convocants de campanyes poden convocar accions i manifestacions fent una crida a que siguin sense violència, sense aldarulls de carrer. Pot ser un pas per deslegitimar la “violència legal” que la policia pugui exercir. Però en el context d’una campanya d’alliberament, convocar accions “sense violència” no exclou que els organitzadors puguin considerar que la violència és legítima, sigui per accions de grups armats sigui per a fases posteriors de la lluita, quan la gent hagi sofert la repressió per part del govern. L’acció “sense violència” pot ser només tàctica. Els seus defensors consideren que en unes altres circumstàncies potser seria millor la violència, o bé que no tenen capacitat per organitzar una lluita violenta, però que si en tinguessin potser la preferirien.

La “noviolència” (inspirada en l’*ahimsa*, la *satyagraha*)

Escrivim “noviolència” com una sola paraula, o millor “noviolència activa”, per referir-nos al que Gandhi inicialment anomenà *Ahimsa* (noviolència) i més tard passà a dir *Satyagraha*.

Lluís M. Xirinacs ens dóna la seva visió:

“En Gandhi va anomenar ahimsa a la noviolència però a ell no li agradava la paraula perquè la trobava negativa. La mutació que fa Gandhi és convertir el negatiu en positiu. Ell li canvia el nom i en comptes de noviolència diu satyagraha. Satya, en sànscrit, vol dir veritat, i graha força: Satyagraha és la força de la veritat, en positiu.

Aquesta paraula, veritat, a Occident vol dir una cosa i a Orient vol

dir una altra. A Occident la veritat és com una espècie de teorema, o de llei, o de dogma, o de definició ortodoxa. Gandhi deia: “La veritat és una cosa que neix dins el cor, a cada moment, segons les circumstàncies, i pot canviar a cada nova circumstància. S’ha de buscar a cada instant amb els ulls ben oberts i l’esperit amatent”.

*La veritat és l’obediència a una voluntat, a un consell que et surt de dins el cor però que s’ha format no sols amb contemplació –que allà, a la Índia, la proposen a tothom–, sinó també amb coneixement de la realitat exterior, amb estudi i devoció. Segons Gandhi: “Quan tu has contemplat i estudiat, llavors et surt una síntesi interior que et diu <<això és la veritat>>, i aquesta veritat ve amb un paquet de llum, de força i de felicitat al costat i si tu la segueixes, tens la llum necessària per defensar-la, la força per portar-la a la pràctica, per realitzar-la i la felicitat per fruir-la”.*⁸

Entesa així, com deia Gonzalo Arias, el referent castellà teòric i pràctic de la noviolència, tots som “aprenents de noviolents” i estem molt lluny de la comprensió i posada en pràctica d’aquesta força més poderosa que la violència. Una força que ell i molts d’altres, com Lluís M. Xirinacs han exemplificat amb les seves vides.

I sembla obvi que l’opció tàctica que hem anomenat “sense violència” no és una bona companya de l’estratègia noviolenta perquè l’adversari tindrà dubtes sobre si es respectarà la seva integritat física i perquè li serà molt fàcil introduir provocadors violents per desacreditar les accions anunciades ambigüament “sense violència”.

---

⁸ La noviolència. Lluís M. Xirinacs. Abadia editors. Barcelona, abril 2009.

5. La comunicació noviolenta: alliberar-nos dels prejudicis

La cultura de la violència imperant en les nostres societats se sembla amb els nostres comportaments de forma molt subtil. Una gran part de les converses quotidianes versen sobre relacions humanes, d'amics, de parella, de família, de feina, d'esports, de política. Quasi sempre la conversa expressa algun conflicte sobre la manera de ser, el comportament, la relació de domini o de submissió, la competència, la lluita entre adversaris. I habitualment, en el relat jutgem els contendents i prenem partit convençuts de la raó de la nostra posició. Sembla que tenim necessitat d'afirmar-nos empatitzant amb alguns i negant els altres. Un comportament que encara és més freqüent en els esports, en els debats televisius o parlamentaris. Sempre es tracta de jutjar i mirar de guanyar.

El propi sistema democràtic valora el vot com la màxima expressió del poble. Unes votacions que comporten, quasi sempre vencedors i vençuts. Votar és encara, de fet, una forma de guerra no cruenta, un guerra amb mitjans menys violents. El conjunt d'aquests valors i comportaments interioritzats i socialment promoguts estan encara sota la lògica de Newton, del xoc de forces. I els xocs no sumen malgrat siguin amb les paraules i sense arribar a les mans. Ara bé, quan les paraules i els vots no donen la raó al poderós, aquest canvia les lleis i reparteix bufetades o bombes per intentar restablir l'ordre establert, que els mots i els vots estan posant en perill.

Se'ns planteja una pregunta, ¿podem enfocar la comunicació, les relacions humanes, personals i col·lectives, de forma noviolenta tot creant les condicions per afavorir la comprensió, l'empatia i la conjuminació de forces, de visions, de necessitats, d'interessos?

Marshall Rosenberg⁹, psicòleg nord-americà, ofereix un camí per a

---

⁹ La comunicació noviolenta. Marshall Rosenberg. Gran Aldea editores, 2006.

la comunicació no violenta o empàtica. Diu que els altres no són la causa de la meua felicitat ni de la meua desgràcia, proposa 4 passos per posar en pràctica aquest nou tipus de comunicació.

El primer pas és **observar sense jutjar**. Quan en una relació alguna cosa m'afecta, em molesta o em preocupa, es tracta d'observar els fets sense jutjar les persones, d'intentar descriure'ls de la manera més objectiva possible.

El segon pas és ser **conscients dels sentiments** que a mi -i no a l'altra- em provoca aquesta situació. Es tracta d'analitzar què sento -por, ràbia, gelosia,...- davant del fet o del problema que m'afecta.

El tercer pas és, a partir d'aquests sentiments, **identificar quines són les meves necessitats insatisfetes**, aquelles que el problema està fent aflorar.

El quart pas és **formular una petició amb possibilitats de ser realitzada per l'altra** i que serveixi per satisfer les necessitats que he identificat.

Fer ús d'aquest tipus de comunicació no violenta, també anomenada empàtica, ens pot ajudar a gestionar les nostres relacions i la forma en que ens afecten, tant les que establim amb els companys i les companyes de lluita com les que mantenim amb els adversaris. És un dels camins per cercar la veritat, tal com l'entén Gandhi.

La "comunicació no violenta" també serveix per analitzar i comprendre millor el comportament de les altres persones, sense jutjar-lo, i encara que no ens comuniquem amb elles. Es tractaria d'observar els fets, d'intentar entendre des de quina emoció o sentiment es produeixen -que no és el mateix que saber el "per què"- i les necessitats que no estan satisfetes. D'aquesta forma la nostra resposta hi hagi, o no, una petició formulada pot ser diferent.

---

6. L'actitud no violenta: més enllà de la passivitat i de la violència

Ja n'hem parlat abastament. L'actitud no violenta per alliberar-nos de la violència demana la voluntat, l'art i la tècnica de no xocar, de conjuntar forces oposades per fer-les complementàries: això requereix més consciència, més empatia i intel·ligència que la violència o que la de fabricar sofisticades armes per matar. Requereix ser més conscients de pertànyer a una sola comunitat humana: "tot som germans". Requereix un fort compromís i una acció per poder trencar les inèrcies de la raó de la força que no tenen res a veure amb la passivitat.

Davant d'un conflicte latent, cal fer-lo emergir, prendre'n consciència. Allò que no veiem, no existeix. Un cop el conflicte és evident podem enfrontar-lo com un repte de la consciència i de la intel·ligència. Cal preguntar-nos pel que ens molesta, pel que ens fa mal, per quines necessitats insatisfetes està expressant. Si amb aquest procés hem desfet malentesos, hem vist la subjectivitat del problema, hem entès els sentiments i les necessitats insatisfetes nostres i de l'altre... estarem evitant el xoc cec de forces. I, potser si generem empatia suficient, podrem crear confiança per trobar solucions on tots hi guanyem.

Pot ser que en aquest procés clarifiquem el conflicte, descobrim la part de responsabilitat que tenim per acció o per omissió. Però, malgrat tot, potser que l'altres no vulgui ni tant sols dialogar, no respongui a les peticions, no faciliti camins d'empatia ni vies de solució. Des de la nostra "veritat", amb dades incontrovertibles, amb descripció dels fets sense judici, amb intents d'obrir un camí de diàleg, podrem emprendre accions encaminades a mobilitzar l'opinió pública per, tard o d'hora, poder establir el diàleg que serà la base de la transformació del conflicte.

L'aposta per la noviolència, lluny de la passivitat, ens obliga a denunciar i combatre activament les injustícies, els abusos i les violències dels poders establerts; a lluitar contra la injustícia però no contra les persones que la provoquen. Parteix d'una visió positiva de l'adversari, de la confiança que les seves intencions poden ser inicialment sinceres –fruit, moltes vegades, com nosaltres, del condicionament personal corresponent a la seva herència genètica i la seva posició social-, i en la seva capacitat de resposta davant la nova percepció dels fets. Per això l'acció noviolenta sempre tracta l'adversari amb dignitat i respecte, intenta apel·lar a la seva consciència, als seus sentiments i la seva racionalitat perquè modifiqui les seves percepcions i actituds internes i col·labori amb la resolució del conflicte.

L'accent en com assolir l'objectiu cercat, no ens pot fer oblidar el lligam orgànic que existeix entre el fi desitjat i els mitjans emprats. Un lligam que pot condicionar tant l'èxit immediat com la futura qualitat i estabilitat social.

No es pot mantenir una campanya qualificada com a pacífica, simultaniejant accions noviolentes i violentes. Les accions violentes seran aprofitades per desacreditar la campanya, amb la corresponent pèrdua de recolzament de l'opinió pública i la justificació de repressions oficials de tota mena.

7. La tàctica sense violència: per voluntat o per necessitat

Ja hem vist que la lluita “sense violència” és una tàctica habitual quan no es té la capacitat d’emprar la lluita armada, o quan es pensa que la lluita popular pacífica complementa la lluita del braç armat clandestí que, simultàniament o amb posterioritat, podrà actuar amb més contundència.

Anomenar una lluita com a “pacífica” o “sense violència” però que de fet busca la confrontació cega de forces és un parany que no enforteix la lluita i que, a més a més, desprestigia la lluita o estratègia “noviolenta” que busca la conjuminació de forces.

L’adversari, que empra o té el monopoli de la violència “legítima”, acusarà les campanyes tàctiques anomenades “pacífiques” o “sense violència” de ser un parany, una “trampa” que pot estar amagant o preparant una estratègia de lluita armada violenta. I justificarà la repressió al moviment, incrementant l’espiral de violència, el xoc de forces. Una situació que desanimarà aquella ciutadania que creia en la força del “pacifisme”, portant-la a la desesperació o potser al suport a la lluita armada. Els dos contendents hauran aconseguit el que volien, definir el conflicte en termes de xoc de forces violent.

8. L'estratègia noviolenta: alliberar-nos sense generar més violència

Res en la vida resulta un fet aïllat ni hi ha accions aïllades; tot són processos amb fets encadenats. Si volem guiar un procés cap a un lloc determinat haurem d'escollir els mitjans adequats i actuar amb estratègies conjuntes perquè impliquin els diferents actors interessats per aconseguir que aquest procés ens porti a algun lloc.

Per això preferim parlar “de procés o d’estratègia noviolenta per transformar un conflicte” amb els mitjans adequats per evitar el xoc cec de forces i afavorir la màxima articulació de forces.

Plantegem dues versions d’estratègia noviolenta. Una de breu, de 10 passos, per retenir fàcilment, per imaginar les idees força i aplicar-la davant un conflicte. És el resultat de conjuntar els 5 passos proposats per Xirinacs, inspirats en l’estratègia noviolenta de Gandhi, i els 5 passos per organitzar la lluita pel reconeixement del dret a l’objecció de consciència al servei militar a l’Estat Espanyol des de finals dels anys 60.

L’altra estratègia, la versió completa, recull i articula els diferents passos elaborats i practicats per Gandhi, Xirinacs, Gonzalo Arias, Jean M. Muller, Paco Cascón i Carlos Martín Berinstain. És adequada per a col·lectius que es vulguin implicar a fons en un camí d’alliberament de la violència i de la passivitat, en qualsevol de les seves formes.

A) Estratègia noviolenta d'alliberament (versió breu en 10 passos)

Partim de la identificació d'un conflicte o d'una situació que considerem inacceptable i a la qual volem objectar.

1. **Organitzar-se** per fer front a la situació inacceptable i elaborar l'estratègia noviolenta per transformar-la.
2. **Explicar el compromís amb la noviolència** i assumir el risc personal, i d'equip, que pugui comportar.
3. **Triar un objectiu concret, assolible** amb les capacitats del grup.
4. **Plantejar i generar, si és possible, una alternativa viable** per transformar el conflicte.
5. **Intentar, amb l'adversari, el diàleg i la cooperació** per trobar una solució.
6. **Aprofitar, esperar o provocar una crisi** més ampla, com a oportunitat de canvi.
7. En cas que el diàleg no prosperi, llançar una **denúncia pública i plantejar un ultimàtum**.
8. Llançar una **campanya de no cooperació**.
9. Promoure una **campanya de desobediència civil** assumint-ne les conseqüències.
10. **Establir un diàleg per trobar una solució equitativa**.

* * *

Partim de la identificació d'un conflicte o d'una situació que considerem inacceptable i a la qual volem objectar.

Sense indignació no hi ha transformació. Només quan la nostra consciència considera que una "injustícia clama al cel" serem capaços de sortir de la passivitat, de plantar-nos, de dir "prou", de formular una objecció de consciència. Si tenim la consciència endormiscada o endurida restarem impassibles i còmplices davant de les més grans atrocitats.

Quan una persona o un grup pateixen una situació de violència

armada o estructural amb la complicitat d'una societat passiva i en el seu interior, diuen prou i s'indignen, redueixen la por. "Junts podem". Volen sortir de la impotència, de la passivitat que els fa víctimes silencioses o còmplices.

La intel·ligència noviolenta que cerca sumar forces, indagarà els pros i els contres de la situació, es documentarà, indagarà el per què ens sulfura la situació, per què provoca odi, por, menyspreu. I un cop clarificat el nostre interior podrem decidir si tenim els arguments i la voluntat de plantejar una objecció concreta per aturar o reduir la violència i per fer sortir de la passivitat una població endormiscada.

1. Organitzar-se per fer front a la situació inacceptable i elaborar l'estratègia noviolenta per transformar-la

La intuïció, la denúncia, l'objecció pot sortir d'una persona o d'un col·lectiu. L'experiència demostra que sense un petit col·lectiu que comparteixi l'objecció, que es compromet a dedicar-s'hi i a arriscar-se, no anirem gaire lluny.

Gandhi, Xirinacs... quan tenien clara una objecció empenien accions –vagues de fam- tots sols per despertar de la passivitat a les forces socials i polítiques, al poble. Si ho aconseguien, la gent s'organitzava per endegar les accions de no-cooperació o de desobediència civil. Pepe Beúnza, per exemple, es va declarar objector de consciència al servei militar en solitari, però aviat s'anaren formant grups de suport, alguns des quals ja s'estaven plantejant, en paral·lel, endegar aquesta lluita.

Ningú no ho farà per mi, per nosaltres. Qui veu clar, qui se sent responsable ha de donar el pas. Però qualsevol moviment social, si vol créixer i tenir impacte precisa d'una forma organitzativa que aplegui voluntats, que faciliti la implicació i el compromís i que, ahora, sigui operativa en funció del què vol aconseguir i de com vol fer-ho.

2. Explicitar el compromís amb la noviolència i assumir el risc personal, i d'equip, que pugui comportar

Aquest grup impulsor de l'estratègia, si vol desmarcar-se de provocacions o de confusions amb altres estratègies cal que expliciti, el més clar possible, la seva opció per la noviolència activa. La manca de respecte, els aldarulls urbans, la violència i la confrontació a cegues amb els adversaris són incompatibles amb la consecució del màxim de conjunció de forces possible per acabar amb la situació violenta.

Una declaració pública que manifesti l'objectiu, els mitjans noviolents i els tipus d'accions que es volen emprendre, enfortirà el moviment per assumir la possible repressió, li donarà coherència i legitimarà l'aïllament de tot acte violent, intern o extern.

El compromís per una causa amb sentit és el que dóna sentit a la vida. Però el compromís ha de ser lúcid, conscient de les capacitats i dels riscos. Segons el repte, el lloc i el moment històric correm riscos diferents. Hem de tenir la capacitat de definir fins on estariem disposats a arriscar des d'una decisió personal on ningú se senti forçat pel grup. La noviolència, la conjunció de forces ha de ser lliure. Cadascú ha d'aportar voluntàriament el temps, la dedicació, l'esforç, els recursos, els diners que consideri oportuns. Ha d'assumir voluntàriament i sense tornar-s'hi, el risc de ser colpejat i ferit, de ser detingut, de ser maltractat, injuriat i calunniat, de ser empresonat, torturat o assassinat, amb l'esperança que si això passa serà una demostració i una contribució al desig de transformar el conflicte tot conjuntant les forces que hi bateguen.

3. Triar un objectiu concret, assolible des de les capacitats del grup

Un cop el grup defineix una objecció a una situació inacceptable i ens apleguem per fer-hi front, ens cal estudiar i encertar molt bé quin objectiu concret, assolible, volem aconseguir en el camí de reduir la violència que ens afecta. Si l'objectiu és massa ambiciós - com acabar amb la guerra, acabar amb l'exèrcit, acabar amb l'especulació, acabar amb la corrupció- estarem abocats al fracàs.

Hem de triar un objectiu concret que vagi en la direcció de l'objectiu general i que, malgrat els reptes i les dificultats que comporti, sigui assolible en un cert temps. Aquest és un dels punts clau de l'estratègia no violenta, triar un objectiu ni massa fàcil ni impossible. Un objectiu concret a l'alçada de les possibilitats i capacitats que el grup té, i que pot ampliar amb d'altres grups. Un objectiu factible que no sigui, únicament, la projecció dels seus desitjos.¹⁰

La lluita pel reconeixement del dret a l'objecció de consciència a l'Espanya militarista i masclista de Franco, iniciada a finals dels anys 60, podia semblar una quimera. Espontàniament pel seu compte, sense conèixer-se entre ells, 5 joves es van declarar objectors. El 1975 abans de la mort de Franco es va crear el primer grup que anuncià públicament la seva objecció i facilità, així, la seva detenció. Alliberat amb la primera amnistia, fou substituït per un segon grup que forçà la seva detenció per posar de manifest la situació, i que des de la presó envià propostes de reconeixement del dret a l'objecció de consciència, tant per al text de la nova Constitució com per a la llei que l'havia de regular. En 10 anys, un tema desconegut de la majoria de la població havia aconseguit reconeixement social i polític gràcies a l'acció d'una vintena de joves i de petits grups de suport. En 30 anys més, un milió de joves no feren la mili i uns 50.000 insumisos es negaren, també, a fer un servei civil substitutori al servei militar. L'estratègia no violenta contribuï a acabar amb el servei militar obligatori per manca de soldats! Gràcies a una desobediència civil exponencial!

---

¹⁰ Molt interessants les recomanacions i experiències de **Cómo hacer la revolución. Instrucciones para cambiar el mundo** de Srdja Popović. Malpaso, Barcelona, maig 2016. "En las luchas no violentas hay que recordar siempre que la única arma de la que dispones es el número de personas que eres capaz de movilizar."

4. Plantejar i generar, si és possible, una alternativa viable per transformar el conflicte

Com l'objectiu de l'acció és acabar amb una situació inacceptable de violència armada o estructural, al costat d'allò que es critica, cal oferir una alternativa viable que substitueixi o millori la llei, la institució o els costums que objectem. Mostrar que hi ha una altra manera de complir aquella funció que rebutgem permet obrir el camí de la conjunció de forces alhora que genera simpatia entre la població, que percep així la bona voluntat creativa, no sols destructiva, dels qui impulsen l'acció.

Seguint amb el cas de l'objecció al servei militar, des de l'inici es plantejà substituir-lo per un servei civil alternatiu, que els primers objectors començaren, voluntàriament, a dur a terme. Si es partia del costum de que el jovent havia de servir durant un temps a la societat semblava millor servir a la pau que a la guerra, servir a les necessitats socials que a l'exèrcit. Un cop aconseguit el reconeixement del dret a l'objecció s'imposà l'obligatorietat d'una prestació social substitutòria. L'objecció a aquesta obligació fou la base del moviment dels insubmisos que, després de 1000 anys globals de presó, forçaren, juntament amb la manca de reclutes pel gran nombre d'objectors, la fi del servei militar obligatori.

Generar alternatives és, alhora, una aposta per una sortida creativa d'allò que considerem inacceptable i una forma de lluita que demostra que és viable superar la situació present.

5. Intentar, amb l'adversari, el diàleg i la cooperació per trobar una solució

Amb tota aquesta feina feta, cal intentar un diàleg constructiu inicial amb l'adversari. Cal cercar la conjunció de forces oposades. Potser l'adversari té raons que no hem tingut en compte; potser ens escoltarà i recapacitarà. Cal pressuposar la cordialitat. Aquest intent de diàleg legitimarà les següents passes, en cas de fracàs.

6. Aprofitar, esperar o provocar una crisi més ampla, com a oportunitat de canvi

Per a la viabilitat d'un procés d'alliberament sobre un conflicte concret cal considerar el context, cal tenir en compte un factor extern al grup que pot ser determinant per l'enfortiment, l'extensió i l'èxit de l'acció. Parlem de la crisi, sigui econòmica, política, ambiental o general. La crisi fa trontollar certes, poders, institucions, costums. La crisi es pot convertir en una oportunitat perquè l'objecció i l'alternativa a la situació injusta puguin reeixir.

El fet que la "crisi" no depengui de nosaltres ens pot fer pensar que no cal emprendre una objecció perquè serà impossible obtenir cap resultat. Però, només podrem aprofitar les oportunitats que la crisi ens ofereix si abans ens hem preparat. Va passar amb l'objecció a la mili. Ningú no sabia quan moriria Franco ni què passaria. Si els primers objectors polítics no violents s'haguessin declarat els anys 40 ó 50 haguessin passat 12 anys a la presó, com succeïa amb els Testimonis de Jehovà. Però dos fets imprevistos feren que aquesta nova lluita passés a ser assumida, socialment i políticament, durant la transició com una més de les llibertats a consolidar. Durant els 5 anys anteriors a la mort de Franco van sorgir, espontàniament i sense coordinació -un senyal de maduresa d'una acció- diversos objectors, i 4 mesos abans de la seva mort es constituí el primer grup d'objectors de Can Serra -L'Hospitalet de Llobregat-, on organitzaren un servei civil alternatiu.

Fer el que creiem que hem de fer més enllà d'unes circumstàncies que no semblen favorables, ens prepara i ens situa en bona posició per quan ho siguin. No sempre veurem els resultats, no sempre tindrem èxit, però com diu Pepe Beúnza: "només hi ha una lluita que està perduda, la que no comencem".

7. En cas que el diàleg no prosperi, llançar una denúncia pública i plantejar un ultimàtum

En haver comprovat que malgrat intentar cooperar i dialogar l'altra part continua perjudicant-nos o perjudicant el poble, cal objectar, denunciar, plantar-se i cridar l'opinió pública perquè es posicioni.

La denúncia pot ser per via legal –sabent que majoritàriament està manipulada pels poders polítics- pels mitjans de comunicació – sabent que majoritàriament estan manipulats pels poders econòmics- o per vies artístiques, per xarxes socials, per accions de carrer, per manifestacions...

Recordem que estem tractant d'aconseguir un objectiu concret que redueixi la passivitat i la violència mitjançant la màxima conjunció i el mínim xoc cec de forces. Si hem intentat una solució negociada i hem fracassat; si malgrat haver denunciat la situació i haver cridat a la implicació de l'opinió pública, l'adversari continua sense modificar la situació, cal donar un nou pas. Cal enviar un ultimàtum per demanar un canvi abans d'una data concreta. I anunciar que, passat el termini sense obtenir una resposta positiva, emprendrem accions de no cooperació, i si cal, de desobediència civil.

8. Llançar una campanya de no cooperació

Quan la denúncia no ha estat suficient per canviar la situació, una resposta possible és deixar de cooperar. Les accions de no cooperació més habituals són les vagues laborals; també de consum o de vot –boicots-. La vaga de fam no és una eina de pressió o de xantatge, és una acció dirigida al desvetllament dels amics i del poble perquè surtin de la passivitat còmplice.

Tota relació de poder d'una minoria es manté perquè la majoria coopera, col·labora, sigui per acció o per omissió. Quan ens desentenem d'una situació violenta o d'una llei injusta, ens fem còmplices de col·laboració i, en part, som co-responsables de la injustícia. En conseqüència, la **No Cooperació** i la **Desobediència Civil** es poden considerar, en determinades ocasions, un deure cívic, i constitueixen una part del principi fonamental de l'estratègia noviolenta. Si les injustícies estan profundament arrelades dins la societat s'explica per la col·laboració passiva o la complicitat de la majoria.

9. Promoure una campanya de desobediència civil assumint-ne les conseqüències

Quan la no cooperació no ha estat suficient per suscitar un canvi ni per aconseguir dialogar podem exercir el dret, i el deure, de desobeir la llei injusta.

S'entén per desobediència civil un conjunt d'accions no violentes de refús a obeir determinades lleis, polítiques o actuacions considerades pels desobedients com a injustes o il·legítimes, per tal d'invalidar-les, transformar-les o substituir-les tot afavorint el bé comú.

Quan s'han exhaurit totes les possibilitats que els mitjans legalment constituïts ofereixen, cal actuar pressionant els legisladors, els governants o els grups de poder perquè canviïn les lleis o les estructures causants de la injustícia.

Els actes de desobediència civil estan considerats il·legals i, per tant, poden ser declarats delictius. Els activistes fan saber la seva desobediència de forma pública i han d'estar disposats a assumir-ne la responsabilitat i a acceptar les conseqüències que se'n derivin. Aquesta clara actitud de donar la cara legitima l'acte, posa de relleu el fet denunciat i reforça la consciència cívica i el sentiment d'injustícia.

10. Establir un diàleg per trobar una solució equitativa

Tota estratègia no violenta persegueix atènyer l'objectiu generant el mínim de xoc cec de forces. Si després de tot el procés hem aconseguit modificar la consciència de l'opinió pública perquè surti de la passivitat i aposti pel canvi, i hem aconseguit modificar la posició dels adversaris, responsables principals de la violència que volem reduir, serà el moment, ara sí, de poder negociar la millor solució. Un resultat positiu ens haurà posicionat per emprendre un objectiu més ambiciós, amb més suport social. Un resultat negatiu ens haurà fet aprendre de les nostres capacitats i limitacions, i ens donarà pistes sobre com fer-ho millor en un futur.

B) Estratègia noviolenta d'alliberament (versió en 28 passos)

Sota la perspectiva de la voluntat de conjuntar les forces en conflicte, pròpies de la noviolència, aquesta versió completa d'estratègia noviolenta d'alliberament tracta de recollir i d'articular els diferents passos elaborats, practicats i escrits per Gandhi, Xirinacs, Gonzalo Arias, Jean M. Muller, Paco Cascón i Carlos Martin Berinstain. És una versió per a col·lectius que vulguin implicar-se a fons en un camí d'alliberament de la passivitat i de la violència en qualsevol de les seves formes.

La presentem en 4 blocs de 7 passos cadascun:

- A. Preparació de l'estratègia.
- B. Passos clau.
- C. Durant les accions.
- D. Després de l'acció, tornem a començar?

A.PREPARACIÓ DE L'ESTRATÈGIA

A1. Anàlisi de la situació d'un conflicte

Un conflicte social només pot emergir quan algú intueix, constata o s'adona que pateix o que es produeix una situació de violència, armada o estructural, fins aquell moment vista com a "normal". Quan aquest algú, en el seu interior diu "prou" i s'indigna, en fer-ho, redueix la por a afrontar-lo i mostra que vol sortir de la impotència, de la passivitat.

A partir d'aquesta consciència del conflicte, aquesta persona, o grup, es documenta, obté dades fiables, contrastades, cerca comprendre el nucli de la situació de violència. Qui i per què la va promoure, què pretén, quina finalitat té, per què és injusta? quines són les seves característiques, a qui afecta, des de quan, com, on.

L'estratègia noviolenta, per ser eficaç ha d'analitzar i destriar els punts dèbils del conflicte, els que evidencien més clarament el pes

de la injustícia, perquè ells seran la “palanca” que produirà el desequilibri i finalment la seva resolució.

A partir d'aquí l'estratègia no violenta permet plantejar objectius a curt, mitjà i llarg termini. Estableix un hipotètic calendari per aconseguir els objectius. Estudia la correlació de forces, qui està a cada costat, quins en són els principals perjudicats i els principals beneficiaris. Valora quin és el paper de l'opinió pública, quins arguments la poden fer sortir de la passivitat, de la tolerància o la cooperació amb la situació violenta, com aconseguir tenir la majoria social al seu costat.

A2. Elecció d'objectiu(s) assolible(s)

Un cop aclarida al màxim la situació que volem transformar, cal triar un objectiu concret, comprensible i, sobretot, assolible amb l'energia i el temps que volem i podem esmerçar, i un cop calculats els riscos que som capaços d'assumir. L'objectiu ha de ser agosarat, ha de trencar els esquemes benpensants però, alhora, ha d'aconseguir sumar el màxim d'opinions i de forces favorables per aconseguir el canvi. És un primer pas en el camí cap a objectius més ambiciosos que no volen, només, reduir la violència, sinó també apoderar la gent, demostrar que “junts podem”, fer-los sortir de la impotència, posar en evidència que tenim més força de la que creiem, que podem aspirar, després des de l'èxit, petit, a un objectiu més ambiciós.

La tria d'un objectiu concret, assolible va molt lligada a l'elecció de l'acció adequada. Gandhi, després de molts anys de lluites per la independència de la Índia, i de fracassos, es retirà durant un mes i rumià quina acció de desobediència civil podia desvetllar la participació massiva de la població a favor de la independència. La sal! Acabar amb l'impost de la sal! Una marxa de 300 km fins al mar, fins a les salines per aconseguir sal, per produir-la, negant-se a pagar l'impost amb què la gravava el govern britànic. Així de simple i de potent. Un pas de sobirania sobre un element clau de supervivència.

Ara bé, malgrat la participació va ser general, malgrat la repressió i els empresonaments van suscitar la simpatia arreu del món, encara

es trigaren 17 anys a aconseguir la independència de l'Índia.

A3. Elecció de la noviolència com actitud i com a mitjà coherent

Cal que el grup impulsor de l'estratègia sigui el més clar possible sobre la seva opció pública a favor de la noviolència activa. Amb aquesta opció vol preveure malentesos i desmarcar-se de provocacions o confusions amb altres estratègies, vol evitar la confrontació a cegues, la manca de respecte i l'agressió, actituds incompatibles amb la consecució de la màxima conjunció de forces per acabar amb la situació violenta.

Una declaració pública que manifesti l'objectiu, els mitjans noviolents i els tipus d'accions que es volen emprendre, enfortirà el moviment, li donarà coherència per assumir la repressió i la legitimitat per poder aïllar, condemnar i desmarcar-se de tot acte violent intern de les pròpies files o extern, d'altres grups provocadors, adversaris o/i oficials.

A4. Elecció de l'organització adequada

Qualsevol moviment social, si vol créixer precisa d'una forma organitzativa que aplegui voluntats, que faciliti la implicació i el compromís que, alhora, sigui operativa en funció del que vol aconseguir i de com vol fer-ho. En un moviment orientat a l'acció cal trobar l'equilibri:

Entre els qui tenen experiència en estratègia noviolenta i els qui s'hi acosten per primera vegada

Entre els qui pateixen i coneixen a fons la situació de violència i els qui volen col·laborar per aturar-la

Entre els qui hi dediquen la vida en cos i ànima i els qui recolzen esporàdicament

Entre els lideratges naturals, que tenen l'autoritat de dinamitzar el procés per haver-lo iniciat, i els portantveus o els coordinadors, que poden ser escollits participativament per la gent més implicada

Entre processos de decisió tranquils i amplis, entre tothom que si hi està implicant per acordar les grans orientacions i objectius, i

processos de decisió ràpids, propis de situacions que requereixen respostes urgents, restringits als coordinadors de les accions.

No tenim massa models d'organització que compleixin aquests requisits, ni en les assemblees de barri o de poble, ni en els moviments socials ni en els partits i sindicats ni en les cooperatives ni en els parlaments. La "cultura de la democràcia" ha idealitzat l'assemblea, més o menys informal, en què després d'interminables torns de paraules s'acaba votant. L'assemblea així entesa és un instrument massa simple per poder fer front a aquesta diversitat d'objectius i funcions propis d'una bona organització, àmplia i alhora operativa.

Els grups i moviments necessiten una organització i uns procediments adequats als objectius i a les formes d'acció, per evitar que esclatin baralles internes d'orientació i de lideratge que els afebleixin i allunyin del veritable adversari.

Ens podem plantejar uns principis i uns procediments diferents dels habituals, que en molts indrets són espontanis i habituals però que normalment no estan reconeguts formalment:

Qui es **compromet**, formalment i pràcticament, amb els principis, orientacions i formes d'acció se li reconeix més pes en les decisions que a qui no es compromet

Qui assumeix **responsabilitats** i les compleix se li reconeix més influència que a qui no ho fa

Les assemblees serveixen per conjuntar forces entorn als objectius generals i, segons els **grau de compromís i de responsabilitat assumits** per confirmar o triar lideratges naturals, coordinacions formals i equips temàtics, sectorials o territorials.

El **funcionament habitual** es basa en una xarxa ben intercomunicada, coordinada i transparent, d'equips que executen les grans decisions de l'assemblea i prenen les seves decisions amb el màxim grau possible de consens -màxims acords- o de consentiment -mínimes objeccions-.

El **funcionament d'urgència** (p. ex. una resposta front a una amenaça de repressió) es basa en les decisions dels responsables i

portantveus prèviament triats pels equips corresponents. En acabar la situació d'urgència, es valida o no la confiança en els coordinadors i portantveus per cada equip o en la reunió general.

En **tots els processos de decisió** cal intentar superar la votació que comporta vencedors i vençuts, -una espècie de guerra per altres mitjans- i practicar la deliberació, que assegura l'expressió de totes les posicions, amb arguments, sense repetir-se i amb l'objectiu de generar el màxim grau de consens possible.¹¹

En **tots els processos de decisió** cal eixamplar el temps i les possibilitats participatives i deliberatives més enllà de les reunions presencials, oferint mitjans a les xarxes telemàtiques per expressar, recollir, prioritzar, valorar i argumentar les posicions dels participants. Això permet avançar sense tantes reunions -limitatives per molta gent- o realitzar les reunions amb una preparació prèvia satisfactòria, una adequada interacció a distància durant la celebració, un bon seguiment i una òptima avaluació posterior.¹²

Cal crear un grup impulsor de l'estratègia que estigui a l'alçada del repte i de la magnitud del conflicte. Un grup que estudiï, es documenti, obtingui dades fiables contrastades, cerqui el nucli de la situació de violència o de passivitat, plantegi objectius a curt, mitjà i llarg termini. Un grup que imaginarà la situació final, que elaborarà un hipotètic calendari invers per aconseguir els objectius, que estudiarà la correlació de forces per veure qui està a cada costat, quins són els principals perjudicats i els principals beneficiaris. Un grup que analitzarà quin és el paper de l'opinió pública, quins arguments la poden fer sortir de la passivitat i deixar de tolerar, de cooperar o de participar en la situació violenta.

A5. Elecció de l'acció adequada

Si l'objectiu només es pot atènyer amb mitjans coherents, si el fruit depèn inevitablement de la llavor, si el fi està en els mitjans, la tria de l'acció adequada és clau.

---

¹¹ Vegeu www.delibera.info

¹² Vegeu www.deliberaweb.com

Hem de triar una acció, o un conjunt d'accions, que ens permetin aconseguir l'objectiu que ens hem proposat. Podem inspirar-nos en accions conegudes, inclús en llistes d'accions sistematitzades¹³. O podem innovar imaginant, dissenyant o aplicant una acció creativa que sorprengui, que toqui el cor, que impacti, que remogui consciències, que porti al canvi d'opinió o a l'acció de les majories passives o dels adversaris.

La Marxa de la Sal de Gandhi fou una acció que permeté dramatitzar la manca d'independència, aconseguí generar expectativa durant uns quants dies, aconseguí que la gent s'anés incorporant; finalment posà en evidència la crueltat britànica contra un poble desarmat que reclamava un dret bàsic.

A6. Preparació de l'equip humà

L'èxit de l'acció no depèn només de la seva originalitat o contundència conjuntadora de forces, també de la preparació, la capacitat, el compromís i nombre dels participants.

A un lluitador armat, a un soldat li cal un dur i llarg entrenament psíquic, físic i tècnic, tant personal com d'equip, per arriscar la vida i aprendre a matar. L'obediència és l'actitud que garanteix la imprescindible disciplina, i les armes són el mitjà que li donen seguretat.

A un lluitador noviolent li cal un entrenament encara més exigent perquè la imprescindible disciplina parteix de la convicció i de la conjunció de l'equip. I la seguretat depèn de l'assumpció voluntària, emocional i corporalment, dels riscos, previstos o no, que comporta l'acció.

Els diferents tipus de participants en l'acció hauran de repassar els principis de la noviolència, els objectius de l'acció, les accions a emprendre, les actituds a adoptar, les respostes davant situacions, previstes o imprevistes, l'articulació entre els equips, i amb els

---

¹³ Vegeu Gene Sharp i les interessants publicacions gratuïtes a www.aeinstein.org/free-resources/free-publications/espanol/

portantveus i coordinadors. Hauran de comprometre's, si cal per escrit, a adherir-se als principis i a mantenir les actituds acordades.

La preparació podrà ser d'unes hores o d'unes dies, de setmanes o d'anys, tot depèn del tipus d'acció que es vol emprendre i del tipus de formació i experiència prèvia dels participants. Recordant que tots som aprenents de noviolents, que tenim uns instints com a espècie, que vivim en una cultura de la violència, podem fallar en els moments crítics. Però sempre podem avaluar, si cal, disculpar-nos, rectificar i tornar-ho a intentar.

A7. Preparació tècnica – logística

Depèn del tipus d'acció cal més o menys preparació tècnica i logística. La força de l'acció dependrà del fet en si, de l'esdeveniment, de la perseverança i de les actituds dels participants. Òbviament quan més clar i coherent sigui el missatge que l'acció transmeti en ella mateixa, més fàcil seria difondre'l, que la gent l'entengui i que tingui incidència.

Cal preveure el lloc, el dia, l'hora, el temps atmosfèric adequat, els continguts del missatge -manifest, crida, eslògans- i els mitjans de comunicació del missatge -fulls, cartells, pancartes, webs, llistes de correu electrònic, xarxes socials, vídeo en directe, premsa, ràdio, televisió-. Cal considerar també els estris que els participants necessiten per fer l'acció -roba especial, cadenes, rètols, telèfons mòbils i carregadors, càmeres, ordinadors, protecció del sol o de la pluja, aigua, menjar, orinals en cas de tancada indefinida sense wc, sacs de dormir i màrfegues... -.

* * *

Amb aquests **7 passos de preparació** ens trobem a punt per encarar els **7 passos clau de l'estratègia noviolenta** (bàsicament recollits en la versió curta).

B. EL PASSOS CLAU DE L'ESTRATÈGIA

L'estratègia no violenta es basa en l'adopció d'un conjunt de plantejaments i mètodes d'acció eficients per a la transformació política, social, econòmica, fonamentats en el respecte a la vida i a la dignitat de les persones. Es caracteritza per l'absència de qualsevol tipus de violència personal, i si és possible també de violència cap als béns materials que permeten el sosteniment de les persones.

Els objectius han de ser clars, possibles i ben definits. Les accions, justificades i coherents amb els objectius i amb els principis acordats. Els missatges, senzills, directes i entenedors per tot tipus de receptors.

Els plantejaments recomanats són els següents:

B1. Cooperar i dialogar amb l'adversari. Primeres negociacions

Cal posar tots els mitjans per intentar establir un diàleg constructiu inicial que, de no produir-se o en cas de fracàs, legitimarà els següents passos. Primer cal intentar cooperar, cercar la conjunció de forces, amb l'adversari. Podria ser que aquest tingués raó, podria ser que ens escoltés. Cal pressuposar la cordialitat de l'altre i, fins i tot, la nostra parcialitat en l'enfocament del conflicte.

B2. Denunciar la situació i cridar l'opinió pública

En haver comprovat que, malgrat l'intent de cooperar i de dialogar, l'altra part ens perjudica o perjudica el poble, cal objectar, denunciar, plantar-se i cridar l'opinió pública perquè es posicioni.

La denúncia pot ser per via legal -majoritàriament està manipulada pels poders polítics- o pels mitjans de comunicació -majoritàriament estan manipulats pels poders econòmics- o per vies artístiques, per xarxes socials, per accions de carrer, per manifestacions.

B3. Enviar un ultimàtum

Recordem que estem tractant d'aconseguir un objectiu concret, que redueixi la passivitat i la violència mitjançant la màxima conjunció i el mínim xoc cec de forces. Si hem intentat una solució negociada i hem fracassat, si malgrat haver denunciat la situació i haver cridat a la implicació de l'opinió pública l'adversari continua sense modificar la situació, cal un nou pas. Cal enviar un ultimàtum per demanar un canvi abans d'una data concreta, i anunciar que, passat el termini sense obtenir una resposta positiva, emprendrem accions de no cooperació, i si cal, de desobediència civil.

B4. Llançar una campanya de no cooperació

Quan la denúncia no ha estat suficient per canviar la situació, cal deixar de cooperar. Tota relació de poder imposada per una minoria es manté perquè la majoria coopera, col·labora, sigui per acció o per omissió. Les accions de no cooperació més habituals són les vagues laborals; les de consum o de vot (boicot). La vaga de fam no és una eina de pressió o de xantatge sinó una acció adreçada al despertar dels amics, del poble perquè surtin de la passivitat còmplice.

Quan ens desentenem, obeeïm o acceptem una situació violenta o una llei injusta, ens fem còmplices de col·laboració i co-responsables de la injustícia. En conseqüència, la **no cooperació** i la **desobediència civil** es poden considerar, en certes situacions, un deure cívic. Són una part del principi fonamental de l'estratègia no violenta. Si les injustícies estan profundament arrelades dins la societat és perquè gaudeixen d'una col·laboració passiva o de la complicitat de la majoria de la mateixa ciutadania que les pateixen.

Per això cal trencar aquesta col·laboració amb la injustícia exercint una pressió que les forci a cedir, sobre les institucions i els règims, sobre les estructures i les lleis que l'han originat o la mantenen. La no cooperació es pot concretar en el refús a exercir una funció - treballar, comprar, votar- o en la negativa a dotar dels recursos, materials o immaterials, que els són essencials per mantenir la seva posició i el control de la situació.

B5. Llançar una campanya de desobediència civil (desobeir lleis assumint-ne les conseqüències)

Quan la no cooperació no ha estat suficient per suscitar un canvi de la situació ni per aconseguir el diàleg per acosti la conjunció de forces, podem exercir el dret i el deure de desobeir la llei injusta.

S'entén per desobediència civil un conjunt d'accions no violentes de refús a obeir determinades lleis, polítiques o actuacions considerades injustes o il·legítimes. Amb aquestes accions, la societat busca invalidar, transformar o substituir, fets que van contra el bé comú. Com explica molt bé Pepe Beúnza "No es tracta de desobeir totes les lleis ni tampoc les que no ens agraden".

Ell proposa quatre passos.

1er.- Es tria una llei que es considera injusta perquè atempta contra algun dret fonamental.

2n.- Es desobeïx la llei pacíficament i públicament. Si es fa individualment té impacte personal i testimonial, si es fa col·lectivament i amb molta gent té impacte polític.

3r.- S'accepten les conseqüències, cadascú segons les seves possibilitats. Si són multes i no es paguen, es fa també de manera pública. En casos extrems cal estar disposat a ser detingut o empresonat.

4t.- Es redueix la injustícia de la llei a l'escala que sigui possible. La desobediència és sempre propositiva".

Quan s'han exhaurit totes les possibilitats que els mitjans legalment constituïts ofereixen, cal actuar en conseqüència pressionant els legisladors, els governants i els grups de poder perquè canviïn les lleis o les estructures causants de la injustícia. "No pagar impostos és més eficaç que tenir tancs", recorda Bernardette Devlin.

Els actes de desobediència civil estan considerats il·legals, i per tant poden ser declarats delictius perquè contravenen o violen lleis vigents. Els activistes ho fan saber de forma pública, i han d'estar

disposats a assumir-ne la responsabilitat i acceptar les conseqüències que es derivin de la seva desobediència. Aquesta actitud legítima l'acte, posa de relleu el fet denunciat i reforça la consciència cívica i el sentiment d'injustícia.

Resumint, les condicions per una campanya de desobediència civil:

Ha de ser un acte polític conscient, amb la intenció de canviar unes normes o lleis evidentment violentes i injustes.

No ha de pretendre canviar tot l'ordenament polític. Cal triar actuacions concretes, determinants i assolibles en cada moment per tal de no desprestigiar la campanya i desencoratjar els participants.

Cal presentar la desobediència civil de forma pública, justificant el per què del rebuig i plantejant propostes alternatives i constructives per reparar la injustícia, per beneficiar el conjunt de la comunitat.

Els actes han de ser públics, no clandestins, i s'han d'anunciar prèviament a les autoritats o adversaris a qui estan dirigits, comunicant-los la decisió de fer-los i el raons però sense dir-hi el com, ni el quan, ni el lloc.

La desobediència civil no ha de reportar cap acte de coerció o lesiu, física o jurídicament, cap als altres ciutadans.

Ha de ser honesta, cap acte no ha de ser una trampa o un subterfugi per aconseguir una altra finalitat.

Al tenir un plantejament col·lectiu, la campanya requereix del recolzament d'una quantitat suficient de gent per a ser efectiva.

B6. Generació d'alternatives

En paral·lel als altres passos, si tenim l'energia adequada, si volem mostrar que no sols critiquem sinó que construïm solucions viables cal crear les pròpies propostes, solucions, transicions o alternatives. Parlem del servei civil alternatiu, de l'ocupació d'un espai, d'espais participatius ciutadans de deliberació, de moneda social complementària, d'habitatge social i amb dret d'ús, d'emprenedoria i de feina cooperativa, d'educació transformadora, de salut preventiva i alliberada del negoci farmacèutic, de mitjans de comunicació alternatius, de consells de transició política, de

consultes populars, de parlaments ciutadans, de processos constituents.

B7. Negociacions finals

Tota l'estratègia noviolenta persegueix l'objectiu concret generant el mínim de xoc cec de forces. Si després de tot el procés hem aconseguit modificar la consciència de l'opinió pública perquè surti de la passivitat i aposti pel canvi, i hem aconseguit modificar la posició dels adversaris, responsables principals de la violència que volem reduir, serà el moment, de poder negociar la millor solució possible. Un resultat positiu ens posicionarà per emprendre un objectiu més ambiciós amb més suport social. Un resultat negatiu ens farà prendre consciència de les nostres capacitats i de les nostres limitacions, i ens donarà pistes sobre com fer-ho millor en un futur.

C. DURANT LES ACCIONS

Les directrius noviolentes no són el mateix que els principis noviolents. Són acords sobre com s'han de comportar els participants en una acció perquè aquesta mantingui el seu esperit i comportament noviolent. Han d'estar descrites en termes molt pràctics, on quedi clar el que s'espera de l'acció i dels participants.

Enmig d'una acció és fàcil que, per falta d'autocontrol o de preparació, alguns dels seus participants no mantinguin el comportament noviolent acordat davant incidents violents promoguts per provocadors –civils, policials, paramilitars o militars– que pretenen desacreditar l'acció i desviar l'atenció de l'objectiu cap als possibles desordres.

El tenir clares, prèviament, les directrius i millorar la formació noviolenta permet que un gran nombre de persones pugui participar en campanyes o accions noviolentes, malgrat no hi tinguin gaire experiència, i puguin aconseguir els objectius perseguits.

C1. Cultivar la cohesió de l'equip

La força de l'estratègia noviolenta està en la motivació dels participants i aquesta s'enforteix quan el grup està cohesionat, quan cultiva la confiança mútua, quan les discrepàncies es deixen pel moment posterior de l'avaluació. Qualsevol senyal de malentesa dins el grup l'afebleix i dona senyals a l'adversari dels punts febles on pot atacar.

C2. Retransmetre en directe: xarxes i mèdia

La comunicació de la convocatòria pública de l'acció amb l'objectiu a aconseguir i amb les seves motivacions és tant important com la comunicació, amb tots els mitjans possibles, del transcurs de l'acció, de la possible repressió i dels resultats, siguin els que siguin. La transparència, el rebuig a la clandestinitat són valors de les accions que fins i tot quan infringeix una llei no ho fan en benefici propi sinó amb l'objectiu de denunciar-la i canviar la violència que aquella justifica o perpetua.

Els webs, els correus electrònics i les xarxes socials són eines clau per potenciar tot el procés comunicatiu d'una acció.¹⁴

C3. Estar preparats per a les provocacions

En el marc d'una acció manifestament noviolenta qualsevol violència contra bens o persones, contra civils o autoritats sempre ha de ser rebutjada i considerada una provocació, una agressió. Per distingir qui és qui i evitar confusions, una bona pràctica pot ser que tots els participants en l'acció noviolenta portin un distintiu públic. Tant qui no el porti com el qui el porti, en cas que facin una acció violenta seran considerats com a provocadors.

Davant de provocacions o agressions en un acte o manifestació cal seguir unes pautes clares:

Seguir les indicacions de qui coordina l'acció determinada prèviament.

Conservar la calma, no perdre els nervis deixant-se portar per la por

---

¹⁴ Mentre governs i propietaris no apliquin una censura que està venint, com ja la imposen a Xina i a d'altres països.

o per la irritació.

No increpar els provocadors o agressors. Deixar que intentin dialogar els portant-veus que s'han preparat.

No respondre a les agressions verbals o físiques.

Ser impecables, amb una actitud de dignitat i serenor que posi en evidència l'absurd de la repressió.

Aturar-se, si cal, seure i restar en total silenci.

No desfer el grup, mantenir-lo unit i compacte.

Mirar de desconcertar els provocadors o agressors amb iniciatives creatives del tipus cantant, recitant, picant de mans, estirant-se a terra.

Si els provocadors s'han infiltrat dins l'acció, allunyar-se d'ells creant un cercle, fent el buit al seu voltant perquè quedin al descobert.

Assegurar-se que, fora del grup que realitza l'acció, algú pren i difon el testimoni gràfic i/o sonor de l'acció, de l'agressió i dels agressors.

C4. Estar preparats per encaixar la repressió

Quan una lluita contra la violència toca interessos i privilegis, la repressió està assegurada. És un dels indicadors de que la lluita està ben orientada. Primer t'ignoren, després et calumniem, a continuació et sancionen, t'apallissen, t'empresonen.

Al final, el que era la visió d'una minoria menystinguda que cometia il·legalitats pot arribar a ser la visió de la majoria amb suport legal. I, en canvi, si el que plantejava la minoria era una excentricitat, una reivindicació sense fonament o injusta, almenys la lluita no haurà generat més sofriment que el que els propis lluitadors han assumit voluntàriament.

Avui, en un món mediàtic, la principal repressió és la de la indiferència, la de no poder exercir la llibertat d'expressió amb llibertat de pensament, la de no poder accedir amb igualtat de condicions als mitjans de comunicació per exposar el problema, per denunciar, per fer propostes; la de no poder ser notícia si no hi ha algun tipus de "violència". Com sempre, la repressió s'expressa

mitjançant el descrèdit personal de les cares visibles, la tergiversació i la manipulació dels fets; mitjançant amenaces o sancions. I quan el moviment de carrer és clarament no violent, amb la provocació de “descontrolats”, de la policia o de l'exèrcit, per tal de suscitar la reacció violenta i poder desprestigiar el moviment tot portant-lo al terreny de la força armada i del monopoli legal de la violència.

C5. Prendre la iniciativa (sorprenre) i escalar el conflicte

A diferència de molts moviments que reaccionen a les accions dels governs i dels poders establerts, l'estratègia no violenta intenta sempre prendre la iniciativa, sorprendre, marcar el camí, fer emergir el conflicte enlloc d'amargar-lo, escalar el conflicte quan sembla que s'estanca. A cada pas aconseguit, cal fer-ne un de més. Si la primera acció eren pocs, en la següent hem de ser molts més. Si l'acció era simbòlica, en la propera ha de tocar interessos reals.

En un món on les notícies d'actualitat duren unes hores, uns dies o, com a molt, unes setmanes cal generar accions sorprenents que obliguin a posar en primera plana el conflicte sense haver de recórrer als aldarulls o a la violència per “sortir a la foto”. Una situació que fa dels fets violents i no del conflicte que es vol resoldre, el tema de conversa de l'opinió pública.

C6. Ser perseverants

Sobretot, com els canvis són lents, necessitem temps de resposta. Cal pensar i executar accions fonamentades en la perseverança i la permanència. Un manifest, una manifestació o una vaga de 24h no acostumen a desencallar el conflicte per ells mateixos. En canvi, les accions, que duren dies, setmanes, anys, poden créixer en intensitat (com una ocupació, una marxa, una vaga indefinida...). Tenen una força de canvi molt més potent. No estan integrades en el sistema i, alhora, toquen interessos reals que poden forçar la negociació.

C7. Enfortir i eixamplar la xarxa de suport

L'estratègia no violenta no parteix de la idea habitual de dos actors principals enfrontats; considera un tercer actor: l'opinió pública – sigui local, nacional o internacional-. L'objectiu complementari de

tota l'estratègia és sempre enfortir i eixamplar el suport social, generar una xarxa de suport en tots els àmbits per aconseguir l'objectiu principal. Qui posi l'opinió pública, la majoria social, al seu favor tindrà la clau de la transformació del conflicte.

D. DESPRÉS D'UNA ACCIÓ, D'UN PROCÉS, TORNEM A COMENÇAR?

D1. Avaluar les accions per millorar-les

No naixem sabent. El camí es fa caminant. Per construir unes noves actituds hem de des-construir les velles, les que han envaït el nostre inconscient i la nostra cultura personal i col·lectiva. Tota acció és un aprenentatge si no ens jutgem, si som capaços d'entendre que els "errors" són els millors mestres per encertar la propera acció. Per això les avaluacions de cada acció ens han de permetre millores les accions i reorientar si cal el procés.

D2. Avaluar l'estratègia per millorar-la

Les avaluacions finals d'un procés, hagi reeixit o no, en el seu objectiu públic, són l'inici d'un període de repòs, de refer-se, de reflexió que pot ser el començament del següent pas en la interminable marxa cap a la superació de la violència i la passivitat.

D3. Recollir i publicar la memòria completa

No estem sols, d'altres poden aprendre del nostres "experiments amb la veritat", com Gandhi subtitulà la seva biografia. Ens convé recordar els fets viscuts per millorar les properes accions. Un dels bons serveis que poden fer companys o companyes que no poden implicar-se en l'acció directa és redactar una memòria exhaustiva de tot el procés, intern i extern, i publicar-la en qualsevol dels mitjans disponibles.

D4. Plantejar la idoneïtat d'una estratègia integradora de canvi de sistema

Si el moviment ha estat capaç d'assolir un objectiu concret, de reduir la passivitat social en el camí de la reducció de la violència estructural i de la violència armada que la sosté, pot plantejar-se, a continuació, una estratègia per alliberar-se del sistema econòmic, polític i cultural violents, del sistema social com a estructura violenta. Ja no es tracta de reduir o aturar tal o qual violència concreta, sinó de donar alternatives, amb una estratègia a gran escala, al propi sistema que ha esdevingut el pare de totes les violències.

Fins ara han concorregut, ignorant-se quan no barallant-se, almenys 4 vies de canvi d'un sistema social:

El **canvi de mentalitat i d'actitud personal** coherent amb els nous valors, sense el qual tot el que toquem ho emboliquem.

El **canvi col·lectiu alternatiu** on poder aprendre a viure els nous valors amb d'altres que van en el mateix camí, on poder experimentar i mostrar la viabilitat de noves formes d'organització social.

El **canvi polític institucional via electoral, mitjançant majories parlamentàries que obtenen el suport del vot** directament amb un nou tipus d'opció electoral o indirectament fent prendre compromisos amb garanties a les opcions polítiques existents.

El **canvi polític institucional mitjançant un procés de transició o de revolució**, generat per un conjunt d'accions directes que deixen de cooperar amb els sectors reticents, que desobeeixen les lleis que mantenen la violència, que enforteixen els compromisos de construcció d'una societat estructuralment no violenta, i decideixen anar-la fent sense grans aturades ni retrocessos, evitant els enganys i les traïcions habituals de les transicions i de les revolucions.

Una estratègia d'alliberament d'un sistema social estructuralment violent, avui, ha de poder conciliar, complementar i integrar les 4 vies de canvi, la **personal**, la de **vida alternativa**, la del **canvi institucional electoral** i la del **canvi institucional amb una transició o revolució**.

D5. Plantejar com generar un programa alternatiu: objectius, mitjans i actors clau

Un procés per canviar una llei violenta no sempre demana tenir una alternativa a punt, malgrat és molt recomanable per evitar que “tot canviï perquè tot continuï igual”. En canvi, per plantejar un canvi de sistema sí que necessitem un programa d’organització social alternativa, almenys en aquells temes que són la causa principal de la violència estructural del sistema.

La generació d’aquest programa ha de comptar amb les persones, els col·lectius, les opcions electorals i els moviments d’alliberament que estiguin en transició cap a una societat estructuralment menys violenta.

Els processos d’elaboració del programa alternatiu han de ser participatius però no poden consistir únicament en la suma de reivindicacions dels moviments minoritaris. S’han de crear procediments de consulta i deliberació ciutadana que permetin anar destriant, prioritzant i consensuant els temes clau i els canvis imprescindibles del nucli estructuralment violent del sistema.

D6. Plantejar com crear una organització social adequada per aplicar el programa

Es partits (‘partit’ vol dir ‘dividit’) polítics van néixer amb la Revolució Francesa. Dos-cents anys després el món ha canviat molt en quasi tot, però poc en la concepció i funcionament dels sistemes polítics i econòmics. Les organitzacions polítiques generalistes, els partits que han de vetllar pel conjunt, estan en crisi. Ens preguntem si els moviments socials i les ONG especialitzats que formem xarxes temàtiques o territorials, malgrat l’aparença de puixança, estem preparats per fer front al grans reptes generalistes.

I ens plantegem si podem aspirar a un nou tipus d’organització ciutadana, participativa i deliberativa que conjunti les forces de transició vers una societat estructuralment menys violenta, que limiti la violència armada institucional i que no caigui en la temptació de la violència revolucionària. No sabem si n’estem lluny

o a prop. Hem de mostrar les nostres capacitats per generar millors conjuncions de forces entre amics i amb els enemics tradicionals. Si ens hi entrenem, potser no estiguem gaire lluny d'aconseguir-ho, abans no sigui massa tard.

D7. El control social del poder polític i la transició permanent

No es tracta de prendre el poder institucional de governar -els governs governen però no manen- sinó d'apoderar-nos en tots els camps de la vida. No es tracta de voler ser poderosos sinó de controlar des de la ciutadania les institucions perquè no estiguin al servei de les minories que sotmeten les majories. Es tracta de repartir el poder en xarxa, perquè ningú el pugui acaparar¹⁵.

No es tracta de pensar que un dia, després d'una suposada revolució, tot canviarà i tots serem feliços en una societat sense violència de cap mena, en pau total; es tracta de ser protagonistes d'una transició permanent, sempre inacabada, cap a una societat amb menys violència estructural i armada, amb menys passivitat de la ciutadania. Una societat més conscient, més activa, més apoderada i més organitzada.

---

¹⁵ Vg. www.parlamentciutada.cat

9. Recursos per a l'estratègia noviolenta de transformació social

Webs:

Gonzalo Arias

www.xirinacs.cat

www.novact.org

www.aeinstein.org

www.aeinstein.org/free-resources/free-publications/espanol/

www.canvasopedia.org

Video-DVD:

Tree

A more powerful force

Janadesh

Bil'in

Llibres:

Aprender a resolver conflictos. Josep Redorta

Como realizar una acción directa noviolenta y no morir en el intento

Cómo hacer la revolución. Instrucciones para cambiar el mundo. Srdja Popović

De la dictadura a la democràcia. Un marc conceptual per a l'alliberament. Gene Sharp

El antigolpe. Gonzalo Arias

El valor humà de la pau i altres textos inèdits. Lluís Maria Xirinacs.

Entrar en l'època de la no violència. Jean-Marie Muller

Filosofia i pràctica de la no violència. Lluís Maria Xirinacs

Gandhi avui. David Cortright

La comunicació no violenta. Marshall Rosenberg

La societat no violenta. Converses amb Pepe Beúnza, Pere Ortega

L'impératif de désobéissance. Jean-Marie Muller

Manual de Acción directa No violenta. Como preparar y organizar campañas y acciones. Paco Cascón y Carlos Martín Beristain

Manual per a campanyes no violentes, War Resisters' International

No violència i transformació social. Alejandro Pozo y Pere Ortega.

**500 ejemplos de no violència. Otra forma de contra la historia
Sabino Ormazábal**

Transformació de conflictes. John Paul Lederach

Formació:

Escola Cultura de Pau

Novact – Institut Internacional per l'Acció No violenta

Escrits breus:

Carta a un policia armat. Lluís Ma Xirinacs 1976

El camí de la pau. Martí Olivella, 2012

10. Cómo hacer la revolución. Instrucciones para cambiar el mundo

Just a punt de publicar aquest llibre, acaba d'aparèixer **“Cómo hacer la revolución. Instrucciones para cambiar el mundo”** de Srdja Popović. Malpaso, Barcelona, maig 2016

Crec que és molt recomanable, especialment per a gent jove de totes les edats. Aquí en teniu un extracte, un tast per fer venir gana.

Srdja Popović és co-fundador del moviment Otpor! que va fer caure Milosevic. Recull exemples i aprenentatges del suport que des de CANVAS <http://canvasopedia.org/> han donat a les revolucions de colors i a les primaveres àrabs.

“Éste es un libro sobre revoluciones. Pero no sobre revoluciones violentas, ésas que suelen acabar empapadas con la sangre de personas inocentes, tampoco sobre las impulsadas por pequeñas bandas de fanáticos (...) es un libro sobre el tipo de revueltas que han estallado últimamente en buena parte del globo, desde la plaza Tahrir de El Cairo hasta el movimiento Ocupa Wall Street. Un libro sobre revoluciones protagonizadas por personas normales y corrientes, grupos que piensan de manera creativa porque creen que uniéndose y operando de esta manera serán capaces de derrocar dictaduras y corregir injusticias.”

“Comprendí, para empezar, que el activismo no tenía por qué ser un coñazo, que quizá si adoptara la forma de un concierto punk sería mucho más efectivo que las latosas manifestaciones de toda la vida. También comprendí que aun en las circunstancias más adversas, siempre es posible atraer la atención de la gente. Y, por último, comprendí que si movilizas a un número importante de personas y consigues que muchas de ellas se sientan capaces de hacer algo, inevitablemente se producirá algún cambio (...) había vislumbrado la posibilidad de una acción no violenta que, a la par que atractiva, fuera productiva. Después de aquella constatación

me fue imposible volver a mi estado natural de apatía. Mis amigos y yo comprendimos que debíamos hacer algo para derrocar a Milošević.”

“había llegado la hora de fundar un movimiento. Lo llamamos *Otpor!*, que significa «resistencia». El logo era un simpático puño negro, variación de un potente símbolo de cambio social que ha sido utilizado en todo el mundo (...) estábamos empezando y sabíamos que aun arrastrando a todos nuestros amigos y familiares a una marcha de apoyo, a duras penas conseguiríamos reunir a más de treinta personas. Sí podíamos, en cambio, pintar con espray trescientos puños en una sola noche (...) la gente comprendió que un movimiento potente y organizado comenzaba a tomar forma clandestinamente”.

“Lo primero que tuvimos claro es que debía ser un movimiento no violento. Y no sólo porque creíamos a pies juntillas en las soluciones pacíficas, sino porque intuíamos que utilizar la violencia contra un tío que mandaba sobre decenas de miles de policías, cientos de miles de soldados y a saber cuántos matones a sueldo no parecía una idea especialmente brillante. No podíamos subir al cuadrilátero con Milošević, pero sí impulsar un movimiento tan fuerte y popular que al dictador no le quedase más remedio que reconocer su existencia, aceptar elecciones libres y abiertas y ser derrotado en las urnas.”

“Los activistas no violentos suelen mencionar a Gandhi o a Martin Luther King Jr., por ejemplo, como modelos y guías, pero es innegable que estos personajes, pese a sus incontables virtudes, tenían poca gracia. Quien quiera lanzar un movimiento de masas en poco tiempo, y más en la era de Internet y otras distracciones, tiene que adoptar el humor como estrategia maestra.”

“En sus inicios, les dije, el arma más contundente de *Otpor!* contra el régimen fue la risa. La dictadura de Milošević se alimentaba sobre todo del miedo. Miedo del vecino, de la vigilancia, de la policía. Miedo de todo. Pero por haber vivido tanto tiempo con miedo, los serbios aprendimos que la mejor manera de luchar contra él es mediante el humor y la risa.”

“Para que un movimiento social tenga éxito —les dije a los egipcios—, lo primero que hay que hacer es dejar de pensar en que lo sucedido en otros países nunca podrá pasar en el nuestro. Esa idea parte de dos hipótesis: una verdadera y la otra falsa. La primera, sin duda válida, es que los países son diferentes y que hacer un copia y pega de los movimientos sociales del país A al país B no funciona. (...) la segunda, eso otro de que un movimiento pacífico nunca tendrá éxito en vuestro país, es rigurosamente falsa. Los principios utilizados en todas las campañas no violentas, desde Gandhi hasta la revolución serbia y otras, son universales y pueden funcionar en cualquier país, ciudad, comunidad o incluso en cualquier universidad. La clave —les dije a los egipcios— es comenzar siempre con algo pequeño y significativo pero alcanzable, algo que no exponga a nadie a perder la vida o a recibir una paliza. “

“en aquel momento había gente que empezaba a comprender cómo las protestas podían converger en movimientos realmente capaces de hacer cambiar las cosas. Sí, siguiendo el consejo del escritor y activista estadounidense Jonathan Kozol: «Escoge batallas lo suficientemente grandes para que importen, pero lo bastante pequeñas para que sea posible ganarlas», había que empezar con pequeñas cosas. (...) Y habiendo experimentado el triunfo, los ciudadanos se sentían con ánimos para luchar por causas más complejas”

“La sal (en la Índia de Gandhi) era un elemento tan básico y luchar por ella un motivo tan sencillo que no sólo la marcha ganó para la causa de Gandhi a miembros de todos los credos y castas, sino que los británicos bajaron la guardia y acabaron rindiéndose: suprimieron el impuesto sobre la sal. Así, al ceder ante esta reivindicación, le dieron a Gandhi su primera victoria. Y, como éste había demostrado su capacidad para satisfacer las demandas de sus compatriotas, pudo utilizar el éxito obtenido como palanca para lanzar órdenes más importantes y acercarse al desafío final: la expulsión definitiva de los británicos y la independencia de la India. Gandhi aspiraba a vivir en una India libre, desde luego, pero también sabía que tenía que empezar librando pequeñas batallas. Tan pequeñas como un grano de sal.”

“Hay que empezar siempre por comprender que la mayoría de las personas se mostrará indiferente, desmotivada y apática, cuando no directamente hostil. Éste es el primer paso. El segundo es coger un pedazo de papel y trazar una línea. En un lado estaréis tú y todas aquellas personas que se te ocurra que quieran seguirte. Si ves que son pocas, vuelve a empezar. Por más que te parezca importante tu causa y por mucho que te preocupe, inténtalo con otra y otra causa y así hasta dar con una que te permita reunir a todos tus amigos y prácticamente al resto del mundo, de manera que en el otro lado sólo quede un puñado de malvados. Ya está, ya lo tienes. Sobre todo, asegúrate de que tu «línea divisoria», la que os separa de los malvados, te garantiza el mayor número de aliados. En las luchas no violentas hay que recordar siempre que la única arma de la que dispones es el número de personas que eres capaz de movilizar.”

“Otra condición igualmente necesaria es asegurarse de que los nuevos seguidores tengan motivos suficientes para creer en lo que hacen. Y esto sólo se consigue desarrollando una visión de futuro.”

“Para elaborar una visión de futuro capaz de seducir a sus conciudadanos, lo primero que debían hacer era averiguar en qué tipo de país querría vivir la mayoría.”

“Para alcanzar sus metas tendrían que escuchar atentamente a las personas para descubrir cuáles eran sus verdaderas aspiraciones a fin de incorporarlas después en la visión de futuro del movimiento. En cualquier sociedad, quienes se arriesgan a participar en un movimiento de esta índole suelen hacerlo cuando la causa les parece importante por motivos personales. Por esta razón, saber exactamente qué quiere la gente es fundamental.”

“Ésta era su visión de futuro: un país competente que tuviera en cuenta las necesidades de sus habitantes. Pero tener clara esa visión es apenas el primer paso que debe dar una acción no violenta. Queda pendiente el espinoso asunto de los pilares del poder. Y, para que una campaña no violenta tenga posibilidades de éxito, lo primero es averiguar cuáles son esos pilares en cada sociedad.”

“Todos los regímenes, sostiene Gene Sharp, se mantienen sobre la

base de unos pocos pilares; si se ejerce suficiente presión sobre uno de ellos, todo el edificio acabará cayendo. También añade que los gobernantes y los sistemas de gobierno, con independencia de su naturaleza, recurren a los mismos mecanismos para mantenerse en el poder y precisamente por ello ese poder es menos sólido de lo que parece. Ningún poder es radicalmente absoluto.(...) Los dictadores invierten una enormidad de recursos para parecer infalibles, para que la gente olvide que son sólo hombres que controlan a otros hombres y que su ejercicio del poder depende de la sumisión y el trabajo de la mayoría. La autoridad del dictador procede de la voluntaria sumisión de quienes lo obedecen. (...) los dictadores son parecidos porque todos dependen de sus gobernados. No hay dictador en el mundo capaz de mantenerse en el poder si prescinde del trabajo diario de la gente, del buen funcionamiento de los aeropuertos o las emisiones de televisión, o si deja de pagar las pensiones de los militares. Por eso también hay que comprender que el soldado común, en un régimen dictatorial, lo que quiere es cumplir sus órdenes y llevar a casa su paga, y que a pesar del uniforme y la ocasional violencia que pueda desplegar, no es el demonio ni un ser malvado y sin remisión.”

“A los sirios les recordé que el policía que les revienta la cabeza con su escudo antidisturbios, quizá lo haga encantado de la vida, pero sobre todo lo hace por la paga extra que recibirá por aquello. Y mientras haya dinero para pagarle y mantener engrasada la máquina, el dictador no tiene nada que temer. La primera tarea del activista, por tanto, es sacudir los pilares para lograr que ese estado de normalidad deje de serlo. (...) lo primero de todo es decidir qué pilares hay que atacar.”

“Gene Sharp comprendió que los dictadores triunfan cuando la gente acepta obedecer. Se puede obedecer por muchas razones, pero la mayoría de las personas obedecen por miedo. De modo que si queremos que la gente deje de mostrarse sumisa ante un régimen, hay que lograr que dejen de sentir miedo. En cualquier sociedad, en una democracia o en una dictadura, uno de los miedos más persistentes es el miedo a lo desconocido.”

“Todos los movimientos no violentos que han triunfado se

cimientos en creer que el cambio es posible, en soñar en grande pero empezar por lo pequeño, en tener una visión de futuro, practicar el risactivismo y desactivar la opresión, pero, como pasa con cualquier edificio, no bastan los cimientos. Si no se construye una estructura sólida con calma y voluntad, lo más probable es que se venga abajo. Y lo primero que hace falta para que una casa se mantenga en pie es que todos trabajen unidos.”

“la unidad consiste en mucho más que alinearse todos juntos detrás de un candidato o un tema en particular: la unidad consiste en crear un espíritu de comunidad, construir los elementos de una identidad de grupo, contar con una organización cohesionada, no dejar a nadie en el camino y ceñirte a tus valores. Consiste en hacer un montón de cosas para que los demás sientan que tu lucha también es la suya. A menudo consiste ni más ni menos que en darse la mano en una plaza concurrida o en cantar la canción adecuada. Y su importancia es inconmensurable.”

“algo igualmente importante y mucho más concreto, el principio que crea o rompe movimientos: el sagrado principio de planificar.”

“La secuencia de planificación inversa consiste en comenzar por el objetivo que he imaginado y deshacer paso a paso el camino hasta el presente.”

“GRAN ESTRATEGIA. Gene Sharp define este importantísimo principio como el «concepto general que sirve para coordinar y dirigir todos los recursos apropiados y disponibles (económicos, humanos, morales, políticos, organizativos, etcétera) de la nación u otro grupo para alcanzar sus objetivos en un conflicto». Parece complicado, pero Sharp lo simplifica perfectamente llevándolo a un plano más humano y señalando que la gran estrategia incluye «el análisis de la rectitud de la causa, la evaluación de lo que influye en la situación y la selección de la técnica de acción que debe utilizarse», así como la valoración de «cómo se conseguirá el objetivo y las consecuencias a largo plazo».”

“ESTRATEGIA. Ésta, explica Sharp, es «la búsqueda de la mejor manera de alcanzar los objetivos en un conflicto... La estrategia consiste en averiguar si hay que luchar, cuándo y cómo, así como el

modo de lograr la máxima efectividad para obtener determinados fines. La estrategia es el plan de distribución, adaptación y aplicación práctica de los medios disponibles para conseguir los objetivos deseados».”

“TÁCTICA. Las tácticas simplemente son los planes limitados de acción que uno traza en un momento dado. (...) A diferencia de las estrategias, la planificación táctica suele ser inmediata, puede cambiar constantemente y exige un buen entendimiento de la realidad sobre el terreno e imaginación para aprovechar al máximo todos los recursos disponibles.”

“las estrategias y las tácticas parecen necesitar actitudes muy distintas. Los estrategas son personas sabias y pacientes que piensan a largo plazo y proyectan muchos pasos por delante. Igual que los artistas, elaboran sus planes como mosaicos en los que cada pieza encaja perfectamente con la pieza de al lado y sólo ellos saben cómo será la creación final. Por su parte, los tácticos son individuos volubles, maestros del ahora, muchas veces dependientes de sus instintos y poseedores de la misteriosa habilidad, si la situación así lo exige, de abandonar su plan a medio camino y adoptar otro mejor sobre el terreno.”

“A veces un movimiento tiene la fortuna de contar con ambos tipos de personas, las que saben diseñar estrategias y las que dominan las tácticas. Menos frecuente todavía es que estas dos virtudes se den en una misma persona.”

“el ímpetu lo es todo. Te pasas la primera mitad de la lucha acumulándolo y la segunda conservándolo. Aun no disponiendo de ningún plan en absoluto, aun siendo alérgico a los apartados, los organigramas y todos los demás sistemas de pensar con un método, aun contentándote perfectamente con improvisar, al menos debes intentar que todo lo que hagas sirva para mantener el ímpetu.”

“A veces estábamos más desorganizados de lo que me gusta reconocer, pero siempre supimos llevar la delantera en el juego porque sabíamos que cuando jugáramos a la defensiva, nuestra derrota estaría garantizada. Así que encadenamos una broma con un concierto, un concierto con una manifestación, una

manifestación con unas elecciones, y un fraude electoral con huelgas y desobediencia civil. Tratamos el activismo como si fuera una película de acción, comprendiendo que ésta tiene que avanzar constantemente hacia algo más grande, más provocador e interesante para que el público no se aburra. Planteadlo así y la planificación casi os saldrá sola, con todas las piezas encajadas entre sí.”

“la mayor amenaza es la opinión (por desgracia, nada rara entre los nuestros) de que es más ventajoso apuntar con una pistola cargada que gastar otra broma divertida. La violencia es una amenaza real no sólo porque con mucha frecuencia cuesta la vida a personas inocentes, sino porque con la misma frecuencia garantiza la total desaparición de un movimiento y el fracaso deplorable de sus causas. Por eso, ahora hablaremos de los demonios de la violencia.”

“Por tanto, mi oposición a la violencia no se sustenta sobre una base puramente moral, aunque me parece obvio que todas las personas decentes coinciden en que es preferible resolver los conflictos pacíficamente. Mi mayor objeción a la violencia reside en que, sencillamente, o no funciona o en que no funciona tan bien como la resistencia no violenta. Dejaré que lo expliquen los expertos.”

“En una obra excelente titulada *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict* [¿Por qué funciona la resistencia civil? La lógica estratégica del conflicto no violento], Erica Chenoweth y Maria J. Stephan, dos brillantes profesoras universitarias de Estados Unidos, hicieron algo que ningún otro estudioso había hecho hasta entonces: reunieron todos los conflictos que pudieron encontrar entre 1900 y 2006, trescientos veintitrés en total, y los analizaron meticulosamente para ver cuáles habían tenido éxito, cuáles habían fracasado y por qué. Sus conclusiones fueron asombrosas. «Las campañas de resistencia no violenta tuvieron casi dos veces más probabilidades de conseguir el éxito total o parcial que sus equivalentes violentos.» O, si sois aficionados a la exactitud de las cifras, éstos son los resultados: alzáte en armas y tienes un 26 % de posibilidades de triunfar; practica los principios que acabas de leer en este libro y el

porcentaje asciende al 53 %. Si sólo consultamos las estadísticas de las dos últimas décadas (sin ninguna Guerra Fría espoleando la financiación de conflictos armados en todo el mundo), no puede sorprendernos que la proporción aumente más radicalmente a favor de la no violencia.

Pero eso no es todo. Los movimientos armados, como averiguaron Chenoweth y Stephan, suelen tener una magnitud de unos cincuenta mil participantes. Y eso es perfectamente comprensible: afortunadamente, son contadas las personas dispuestas a llevar armas, acampar para dormir en la selva o matar y morir por una causa, por muy noble que ésta sea, pero, cuando el movimiento consiste en pasarlo bien, ser creativos y desplegar la esperanza para aplastar el miedo, es previsible que las cifras crezcan vertiginosamente.

¿Aún no estáis convencidos? Veamos qué ocurre a largo plazo. Según las observaciones de Chenoweth y Stephan, los países donde la resistencia fue no violenta registran más de un 40 % de posibilidades de seguir siendo democracias cinco años después del fin del conflicto. Por su parte, en los países que optaron por la vía violenta, la probabilidad de convertirse en democracias efectivas es inferior al 5 %. Si eliges la no violencia, te encuentras con un 28 % de posibilidades de recaer en una guerra civil en menos de diez años; si eliges la violencia, la cifra es del 43 %. Los números son constantes y lo que indican es irrefutable: si quieres un cambio democrático estable, duradero e inclusivo, la no violencia sí funciona y la violencia no.”

“Imaginad que estáis a cargo de una protesta pacífica. Está bien organizada y parece una fiesta. Vosotros y vuestros compañeros activistas habéis dedicado horas, días y meses a alentar a la gente a manifestarse y siempre habéis sido recompensados con una gran concurrencia de asistentes pacíficos identificados visiblemente con el logotipo y los mensajes de vuestro movimiento. Hoy la multitud, siempre entusiasta, canta y reparte flores a los policías y todos, desde los más jóvenes hasta los ancianos, participan en la acción. De pronto, salidos de la nada, descubríis a unos idiotas borrachos

que disfrutan de la tarde a su manera. Primero empiezan lanzando piedras a la policía y después rompen el escaparate de una peluquería cercana. Vosotros y yo sabemos que puede haber unas cinco mil personas cantando y recitando consignas y sólo unos cinco idiotas buscando problemas. Pero adivinad quiénes encabezarán mañana los titulares de los periódicos. Desgraciadamente, los idiotas.

En breve vuestra reputación quedará dañada y probablemente perdáis credibilidad ante padres con niños pequeños y personas mayores. Es una pena porque eran colectivos a los que os costó convencer. Seguro que no les encantan las situaciones en que se tiran piedras y se queman coches. A continuación, los medios de comunicación que antes disfrutaban publicando historias de vuestras inteligentes proezas, no tardan en acusaros de ser violentos y ahora sus comités de redacción consideran vuestra causa bajo sospecha. En cuestión de una semana, el ímpetu se ha perdido, los pilares del poder que tanto tardasteis en poner de vuestro lado se muestran reacios a pronunciarse y la gente de vuestra comunidad os considera unos alborotadores. Y todo porque no habéis sabido mantener la disciplina no violenta en el movimiento.”

“El primer paso puede sonar bastante gandhiano, pero funciona. Hay que predicar la no violencia dentro del movimiento o, para los menos religiosos, hay que convertirla en su ideología.”

“En segundo lugar, debéis formar a vuestros compañeros activistas para que sepan reconocer las posibles fuentes de fricción.”

“tercer paso que hay que dar para afianzar el movimiento contra el avance de los demonios de la violencia: defenderlo de los provocadores que ineludiblemente intentarán colarse en la fiesta. Es triste, pero en todas las sociedades hay grupos marginales a los que nada gustaría más que intervenir en una confrontación violenta, tanto si persiguen una guerra racial, un enfrentamiento de grandes proporciones con el Gobierno o algo aún más alarmante. Desde aficionados al fútbol hasta anarquistas radicales, todos los

países cuentan con sus propios «sospechosos habituales», tipos que queman coches, se cubren con pasamontañas y arrojan cócteles molotov a la policía con la menor excusa. Y como a estas personas les encantan las reuniones multitudinarias (allí es donde pueden ocasionar mayores tumultos), estarán más que satisfechas de participar en cualquier protesta o manifestación que convoquéis. Aquí la solución radica en fijar una clara distinción entre el movimiento pacífico y esos grupos tóxicos, independientemente de si estáis o no de acuerdo con la plataforma que afirman respaldar, sea cual sea. Evitadlos a toda costa. Haced siempre todo lo que esté en vuestra mano para dejar clarísimo que esas personas no forman parte de vuestro mundo.”

“Y por eso es importante que los activistas no violentos terminen lo que empiezan. La fascinante hazaña de derrocar una dictadura sólo cuenta como victoria si se ha llevado a cabo la tarea no tan fascinante de consolidar la democracia. Y aunque el estudio de Chenoweth y Stephan mencionado antes concluye que la acción no violenta es la que ofrece más probabilidades de instaurar un cambio social duradero (un 42 % en el transcurso de cinco años), sigue quedando un 58 % de posibilidades de que tus briosos esfuerzos terminen tristemente. Por tanto, para que no os vayáis con las manos vacías, ahora estudiaremos algunos escollos con los que a veces tropiezan hasta los movimientos más eficaces.”

“Y ahora que ya domináis los conceptos básicos (definir la causa, encontrar los símbolos, identificar los pilares del poder, desactivar la opresión, etcétera) toca aprender a ser resolutivo, lo cual, al más alto nivel de la acción no violenta, significa saber cuándo proclamar la victoria y pasar página.”

“Causas tales como la democracia, los derechos humanos y la transparencia son cultivos de crecimiento lento que exigen mucho trabajo, estrategias claras e instituciones civiles fuertes para florecer y sobrevivir. En calidad de activistas, es responsabilidad vuestra finalizar lo que hayáis empezado porque, como vemos por todo el mundo, las revoluciones que no están bien resueltas pueden ser tan perniciosas como el régimen que las precedió. Debéis asegurarnos de que cualquier cambio conseguido sea duradero y

estable. Hay algunas obviedades con las que tenéis que tener cuidado, como proclamar *game over* demasiado pronto, no reconocer las victorias cuando os las otorguen o perder la unidad que tanto ha costado conseguir por riñas «familiares» y poses políticas. Y, aunque pueda ser tentador, tened cuidado de no enamoraros con demasiada facilidad de las nuevas élites y los héroes a quienes el movimiento conceda un lugar prominente. La corrupción y el abuso del poder recién estrenado pueden malograr las conquistas de las revoluciones pacíficas mejor organizadas, y muchas veces los nuevos habitantes del palacio del dictador encuentran cómodos sus viejos zapatos.”

“Lo que los activistas deben saber es que todo recae en la población. Lo que cuenta son las personas. Este libro establece un marco práctico, pero sus ideas son inútiles sin la determinación de cambiar las cosas y la fe en que ese cambio es posible. Con mi experiencia y en nombre de todos los desconocidos que siguieron esta vía razonable y obtuvieron resultados espectaculares, os aseguro que no hay ningún modo de vivir más gratificante ni feliz que defendiendo algo que crees correcto. Las criaturas más pequeñas tienen poder para cambiar el mundo.”

“(…) las ideas de este libro no son tanto las instrucciones para una campaña aislada como las directrices para una vida entera de compromiso cívico y social. Están pensadas no sólo para daros las herramientas, sino también, y más importante, la confianza para abordar la vida de una forma diferente y la conciencia de que los cambios más grandes, los más trascendentales y duraderos, nunca se logran con ejércitos, tanques y misiles de crucero, ni con asesores tan bien pagados como trajeados que lucen maletines de piel.

Los cambios perdurables vienen más bien de la mano de una mujer cansada que se niega a ceder su asiento en el autobús, del sagaz propietario de una tienda de videocámaras que logra ocupar un cargo en el ayuntamiento o de un indio calvo, bajito y escuálido que pasa hambre por defender su causa y lleva ropa sencilla que teje él mismo. Estos héroes (Rosa Parks, Harvey Milk, Gandhi y otros muchos) no son venerados por ser especiales, sino por ser tan

normales y corrientes como nosotros. No hicieron nada que no podamos hacer los demás. La única razón de que estén en los altares de la historia es porque, a diferencia de muchos de nosotros, tuvieron valentía para actuar e inteligencia para hacerlo bien.”

